

KONTROLA GENOVÉ EXPRESE

Buňky vícebuněčného organismu: ⇒ stejná DN
⇒ různá RN

Buňky z dospělého organismu ⇒ tkáňová kultura =
Analýza chromosomů diferencovaných a nediferencovaných

Analýza mRNA EB ⇒ ~ 10000 - 20000 různých pro

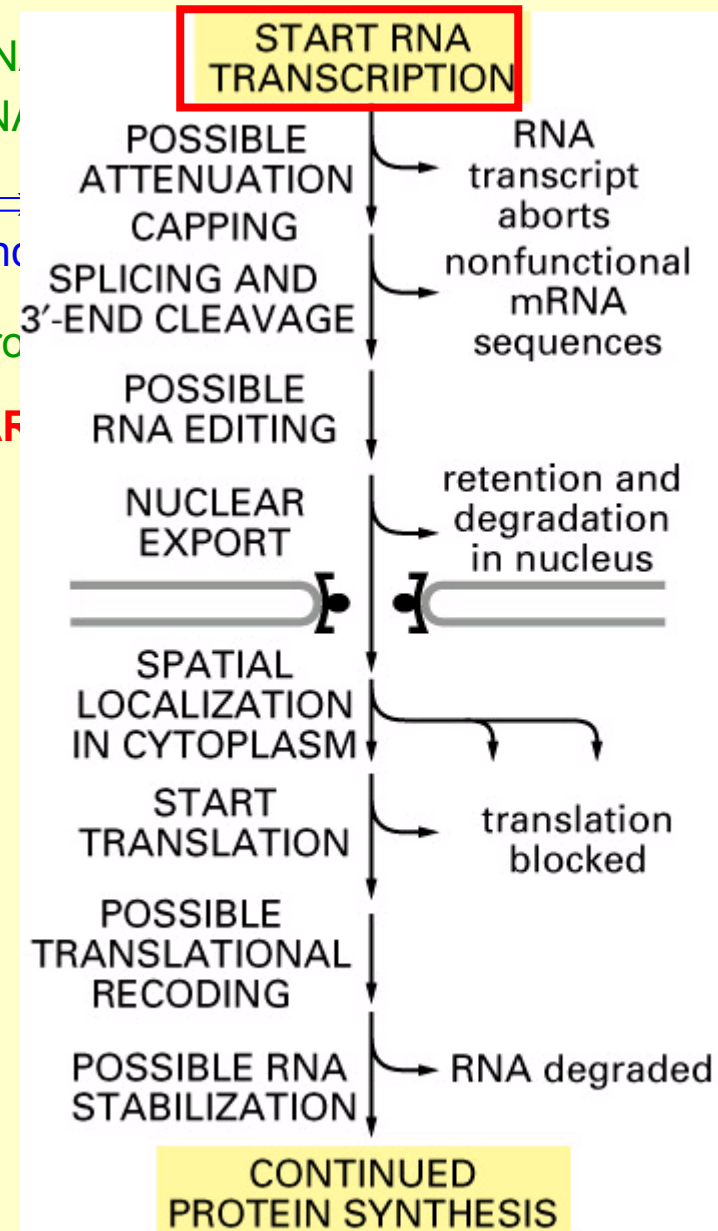
Změna exprese genů v buňce ⇒ **EXTRACELULÁRNÍ**

REGULACE GENOVÉ EXPRESE

⇒ různá úroveň

Úroveň iniciace transkripce

- ⇒ nejsou žádné zbytečně syntetizované intermediáty
- ⇒ regulační proteiny, obsahují DNA-vazebné domény

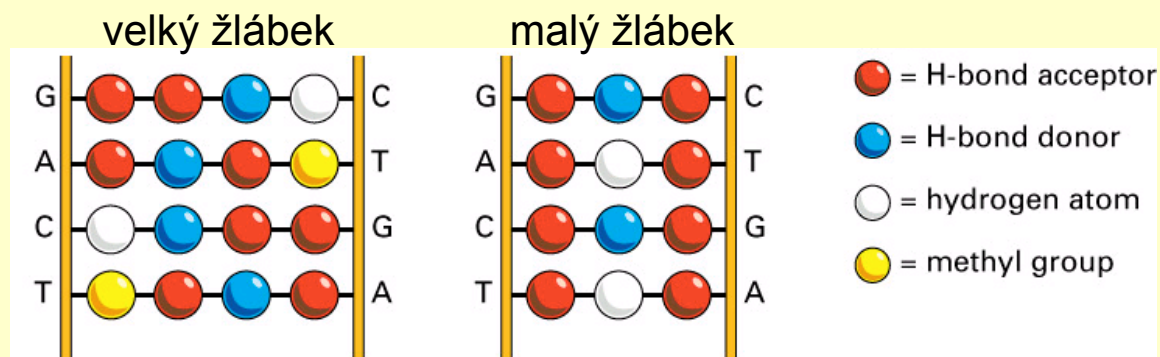
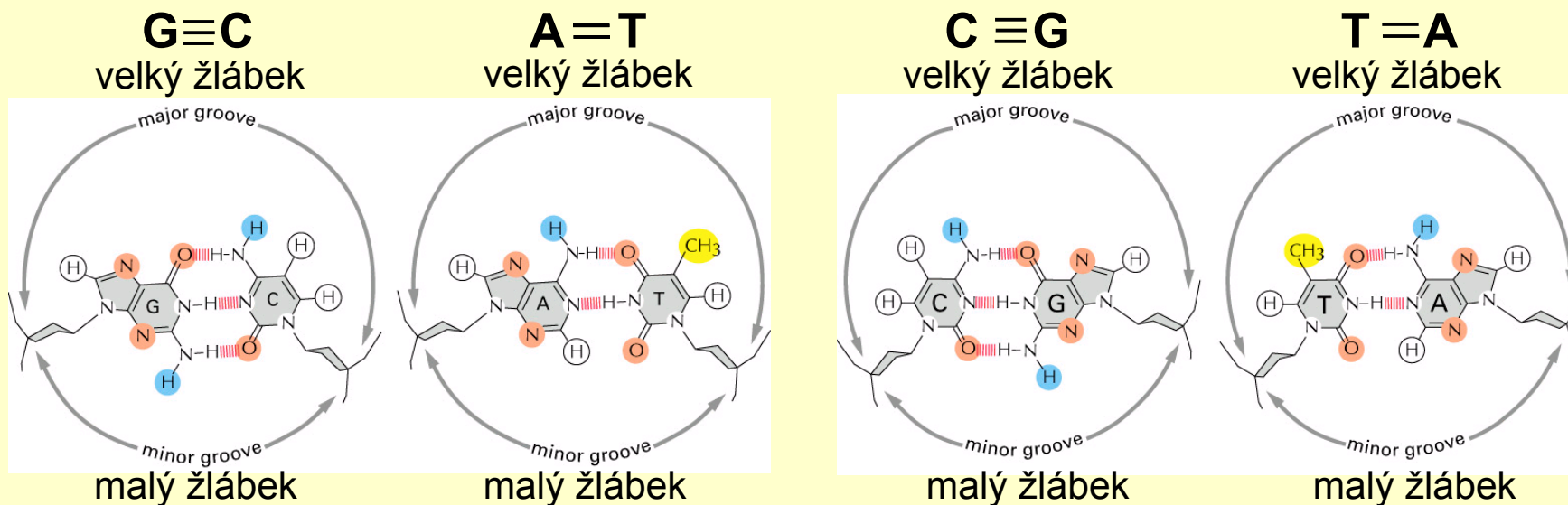

Rozpoznání DNA-double helixu regulačními proteiny

- Regulační proteiny mohou rozeznat povrch double helixu bez nutnosti porušit vodíkové páry

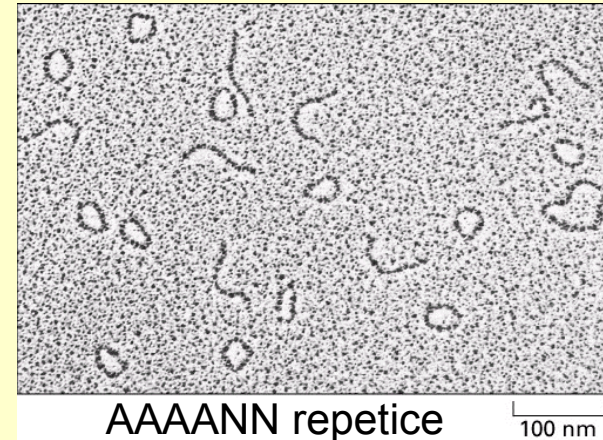
Každý pár bází se „projeví“ na povrchu double helixu $\Rightarrow$ přesný vzorec možností vodíkových můstků a hydrofobních vazeb pro „hledající“ proteiny

Malý i velký žlábek, ve velkém žlábků mají každý ze 4 párů jiný vzorec $\Rightarrow$ regulační proteiny se většinou váží do velkého žlábků

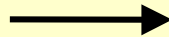

- + rozeznání „geometrie“ double helix
    - idealizovaná DNA molekula – 36° helikální obrátky
    - skutečná DNA lokální nepravidelnosti (úhel větší nebo menší než 36°)
- ⇒ rozpoznávání regulačními proteiny

př. sekvence AAAANN (N není A) ⇒ slabý
ohyb DNA ⇒ je-li opakována s 10bp intervaly
na delší molekule ⇒ ohnutá DNA

- + další deformace po navázání proteinu, aby se vazba stabilizovala, energetický požadavek, který to umožní, závisí na lokální nukleotidové sekvenci

změny ohybu double-helix DNA
dané vazbou proteinu

Vazba CAP (catabolite activator)
proteinu na DNA

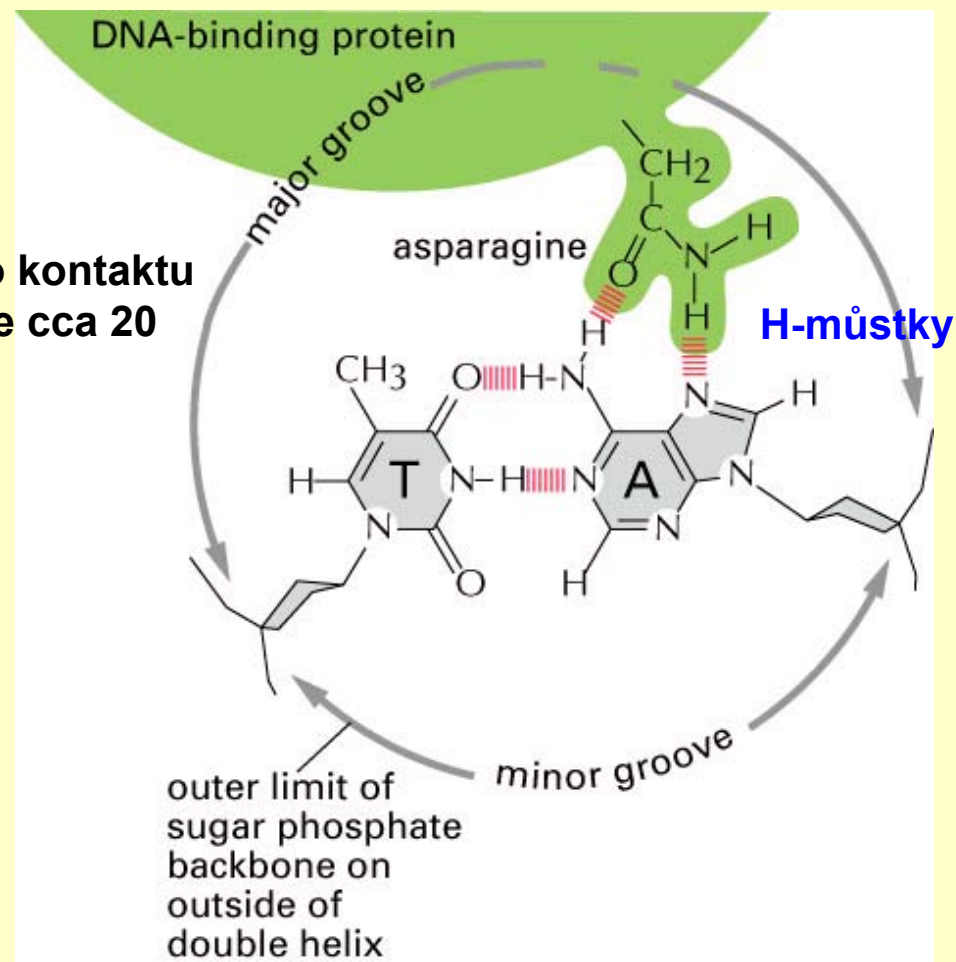
- regulační proteiny rozpoznávají většinou sekvence < 20 nukleotidů

povrch proteinu

- ⇒ komplementární k povrchu double helix
- ⇒ většinou kontakt zprostředkován více vazbami (H-můstky, hydrofobní interakce, iontové vazby)
- ⇒ i když je jeden kontakt (vazba) slabý, 20 vazeb umožní kontakt velmi specifický (silný)

Příklad jednoho kontaktu (vazby), obvykle cca 20 vazeb

vazba DNA-vazebného proteinu do velkého žlábků

DNA-vazebné motivy na proteinech

HELIX-TURN-HELIX MOTIV: • prokaryota i eukaryota

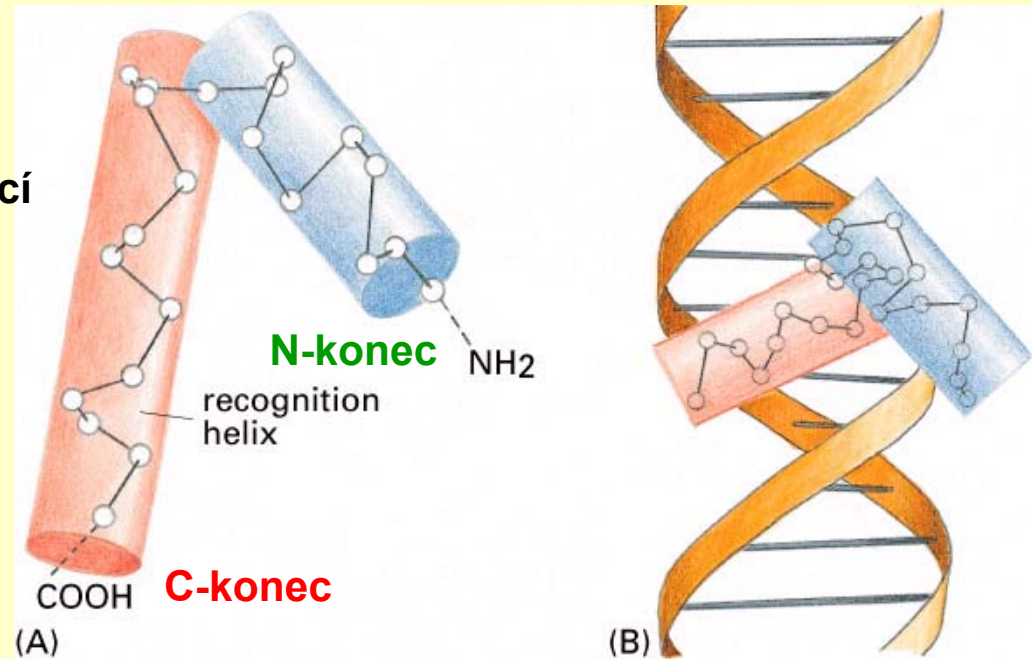
- dva α -helixy spojené krátkým řetězcem AK
  - ↳ udržovány ve fixním úhlu (interakce mezi helixy)

C- koncový α -helix

ROZPOZNÁVACÍ HELIX $\Rightarrow$ vazba do velkého žlábkku $\Rightarrow$ AK sekvence se liší $\Rightarrow$ rozeznání specifických DNA sekvencí

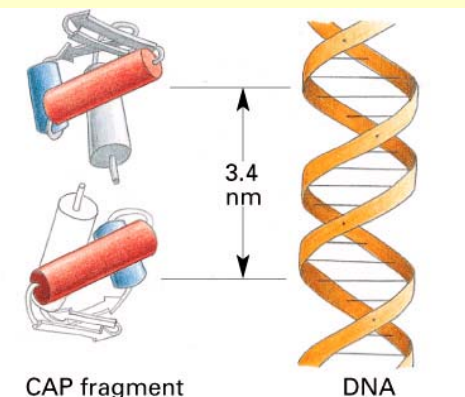
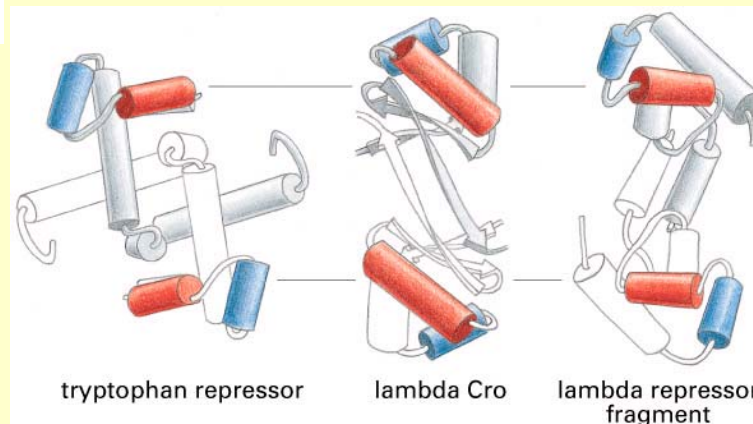
$\Rightarrow$ sekvence mimo velmi variabilní
 $\Rightarrow$ zvyšuje specifitu rozpoznávaných sekvencí (často také kontakt s DNA)

$\Rightarrow$ často vazba ve formě dimeru $\Rightarrow$ vazba na symetricky uspořádané sekvence $\Rightarrow$ zvýšení vazebné afinity

Vazba do velkého žlábkku

Příklady:
Helix-turn-helix dimery

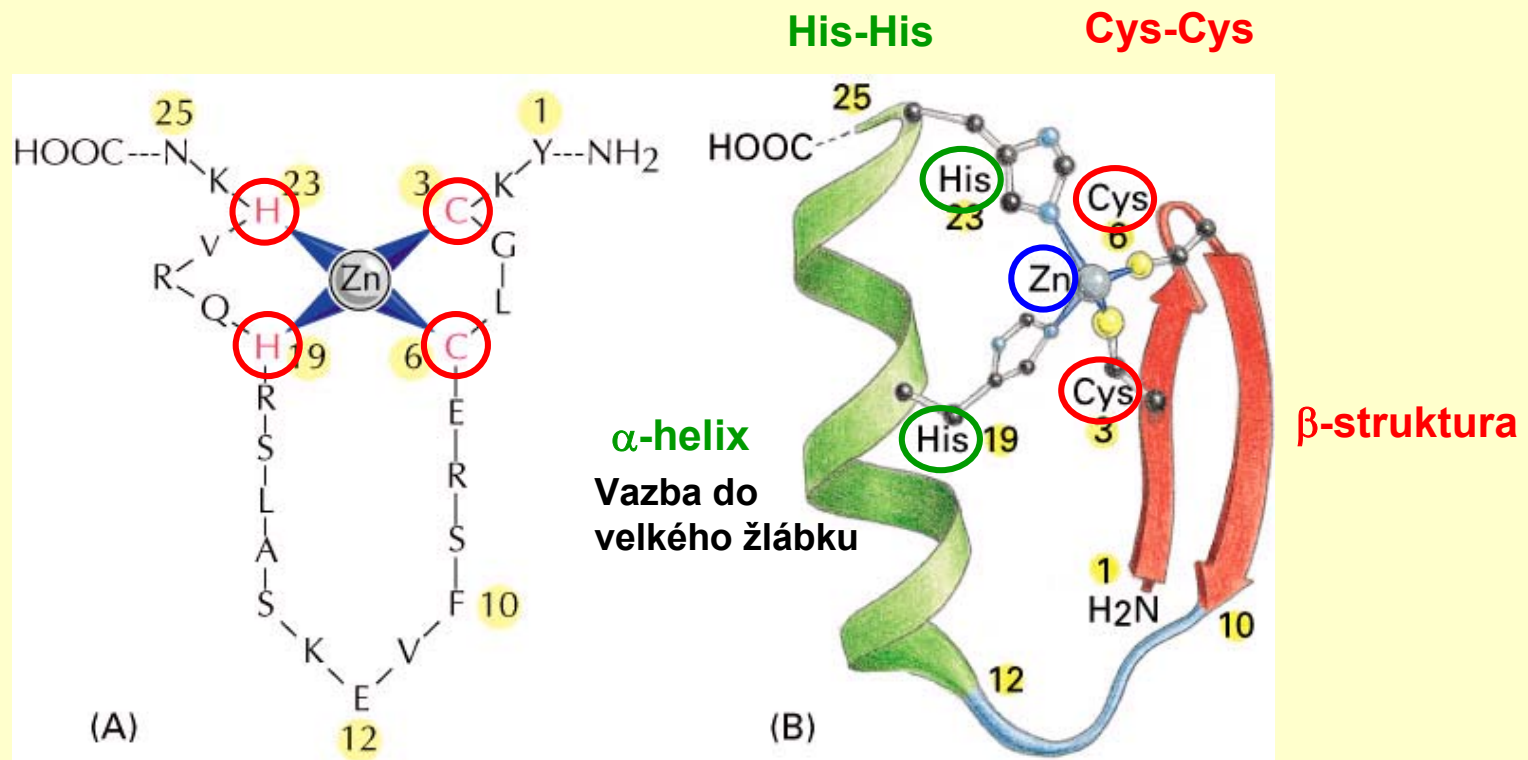

ZINK FINGER MOTIV = MOTIV ZINKOVÉHO PRSTU

- různý počet atomů Zn na molekulu proteinu
- různé skupiny

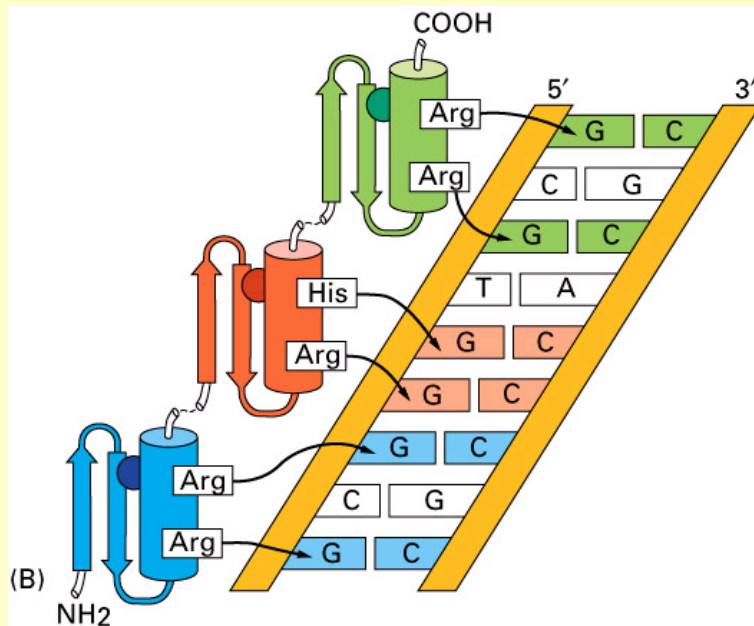
a) α -helix, β -struktura, spojené Zn

Původně nalezen na proteinu, který aktivuje transkripci eukaryotické ribosomální RNA

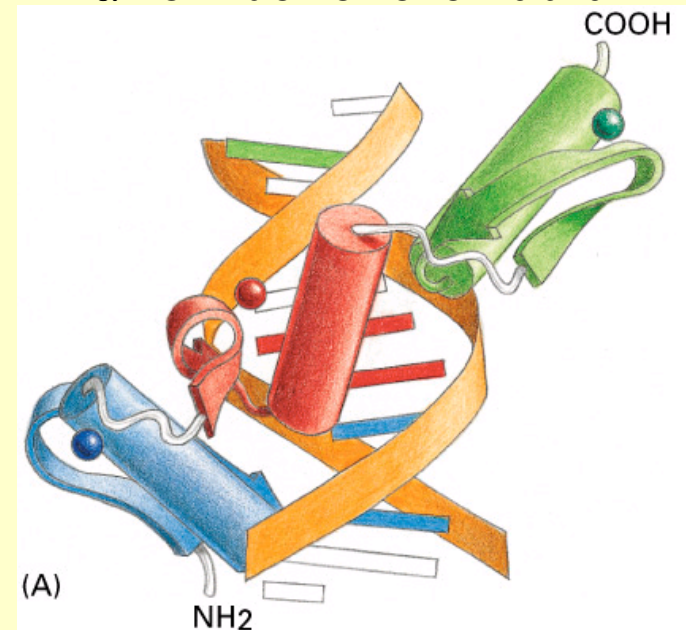

⇒ často v komplexu s jinými zinc-finger proteiny, vazba na repetitivní sekvence

za sebou $\Rightarrow$ vazba na repetit. sekvence

α -helix do velkého žlábků

Tři zinc-finger domény tandemově uspořádané
 $\Rightarrow$ vazba stejné sekvence

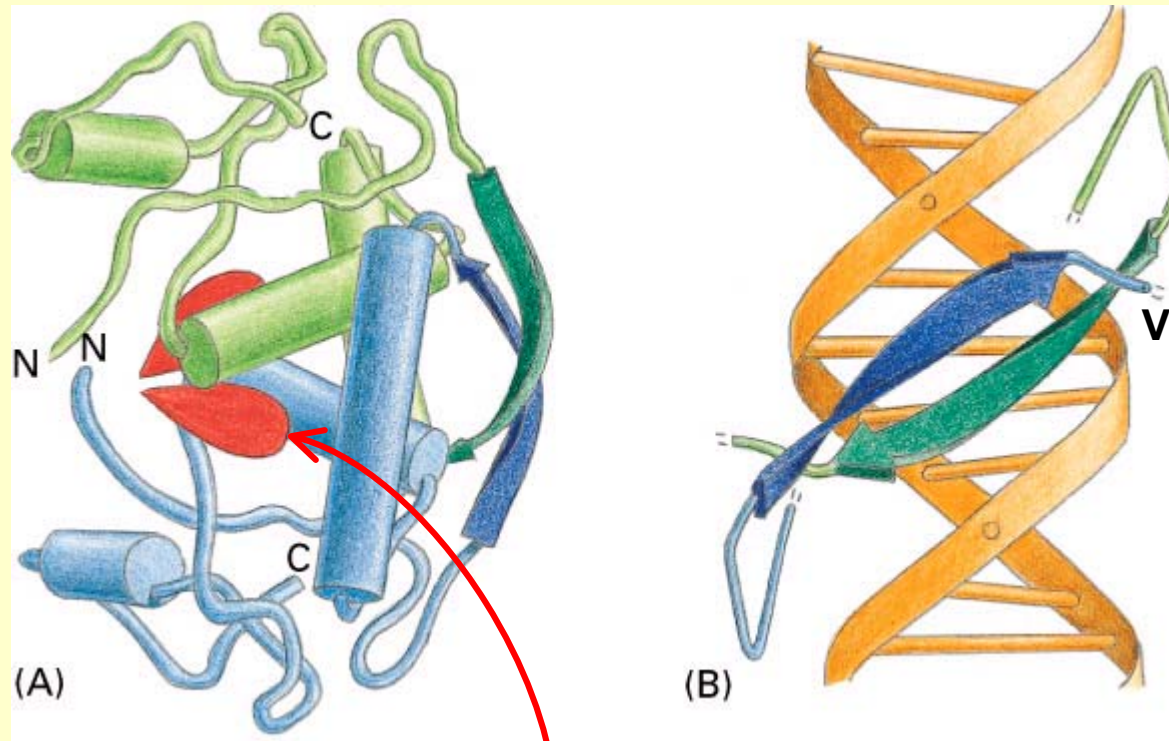
b) dva α -helixy, držené dohromady 2 Zn

Skupina intracelulárních receptorů

- tvoří dimery $\Rightarrow$ jeden z helixů interaguje s velkým žlábkem
 $\Rightarrow$ α -helix vazba do velkého žlábků

β -STRUKTURA

- vazba β -struktury do velkého žlábků
různé sekvence DNA $\Rightarrow$ různé sekvence AK

Vazba do velkého
žlábků

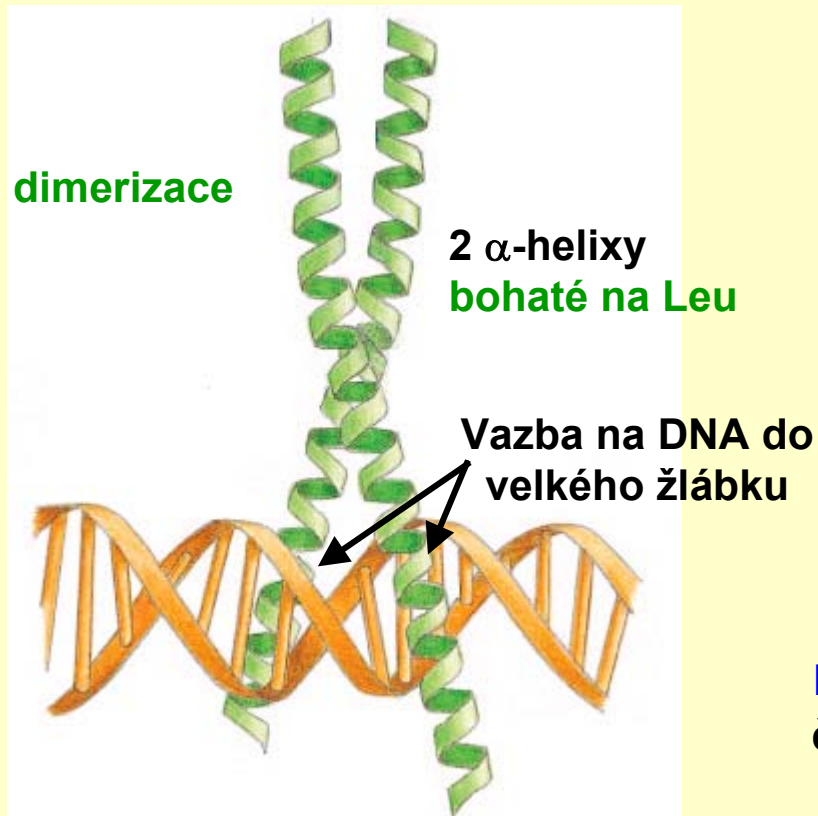
př. bakteriální met represor protein
 $\Rightarrow$ regulace synthesy methioninu $\Rightarrow$ pro pevnou vazbu s DNA
komplex s **S-adenosyl methioninem**

LEUCINE-ZIPPER MOTIV = MOTIV LEUCINOVÉHO ZIPU

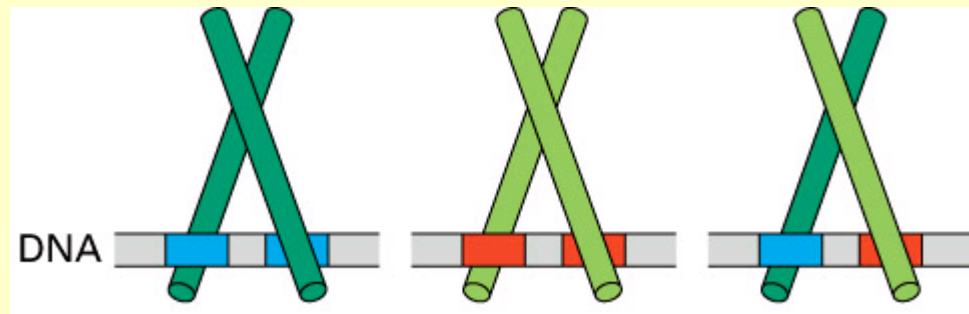
2 α -helixy $\Rightarrow$ bohaté na hydrofobní AK (často na leucin) $\Rightarrow$ spojení hydrofob. interakcemi

↳ každý z jednoho monomeru
 $\Rightarrow$ tvorba Y struktury
 $\Rightarrow$ vazba do velkého žlábků

dimer

HETERODIMERY x HOMODIMERY

Homodimer
rozeznává
symetrickou
DNA sekvenci

Homodimer
rozeznává
symetrickou
DNA sekvenci

Heterodimer
rozeznává
asymetrickou
DNA sekvenci

HETERODIMERY

často různá DNA-vazebná doména

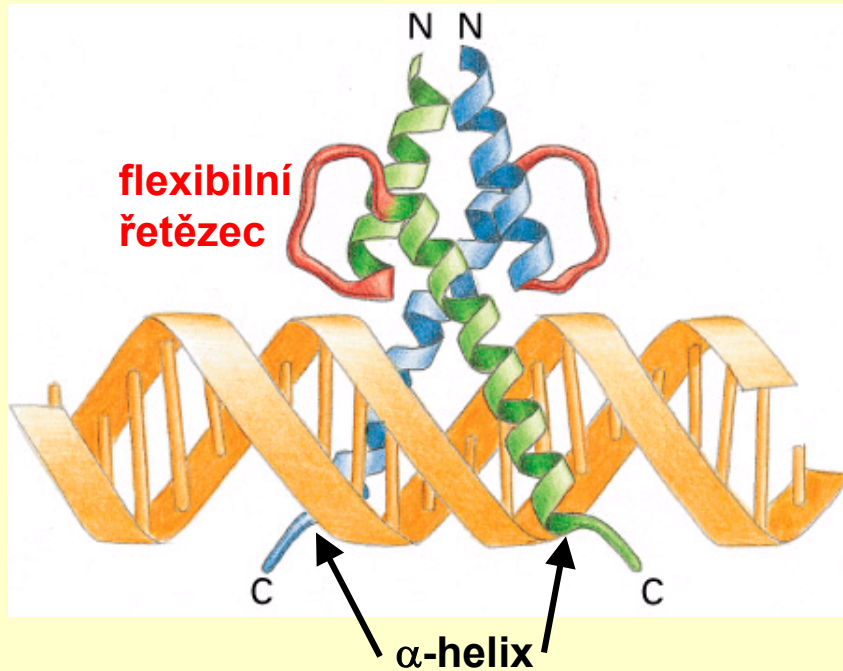
$\Rightarrow$ zvyšování variability vazebných možností

HELIX-LOOP-HELIX MOTIV

krátký α -helix spojený smyčkou s delším α -helixem

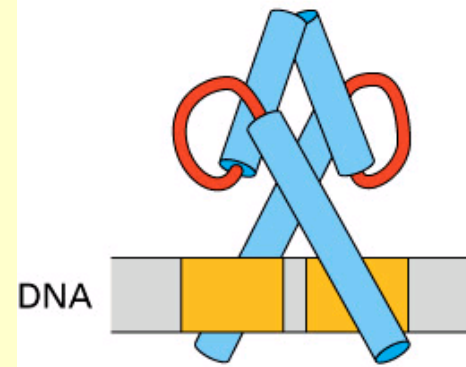
↳ flexibilita

Dimerizace

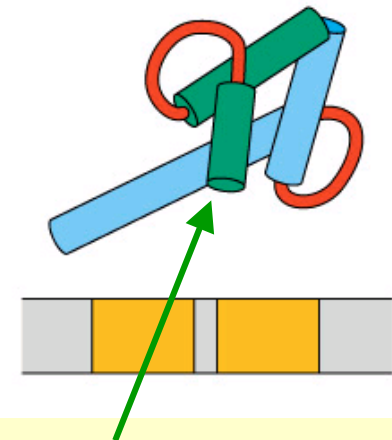
aktivní HLH
homodimer

active HLH homodimer

neaktivní HLH
heterodimer

inactive HLH heterodimer

Zkrácený HLH bez DNA
vazebné domény

Zkrácené HLH proteiny

- ⇒ regulační role
- ⇒ heterodiméry

PREDIKCE DNA sekvence rozpoznávané regul. proteinem ?

není jednoduchý kód, tj. neplatí, že G-C pár vždy kontaktuje určitou AK
jeden pár bazí může být rozpoznán větším počtem způsobů

REGULACE INICIACE TRANSKRIPCE

NEGATIVNÍ regulace $\Rightarrow$ regulační protein po nasednutí do regulační oblasti v promotoru zabrání transkripci $\Rightarrow$ **REPRESORY**

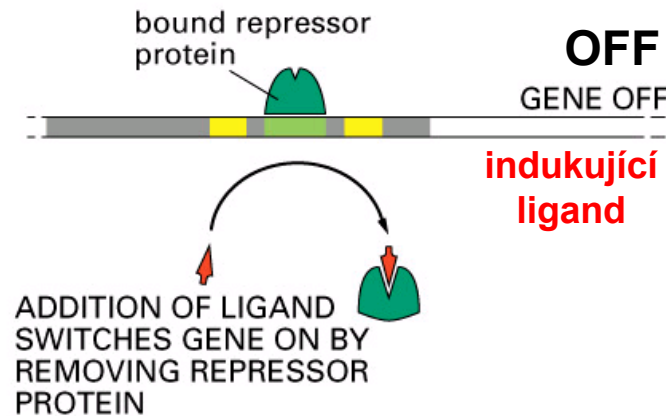
POZITIVNÍ regulace $\Rightarrow$ regulační protein po nasednutí do regulační oblasti v promotoru podpoří transkripci $\Rightarrow$ **AKTIVÁTORY**

ROLE LIGANDU $\Rightarrow$ Indukující x Inhibující ligand

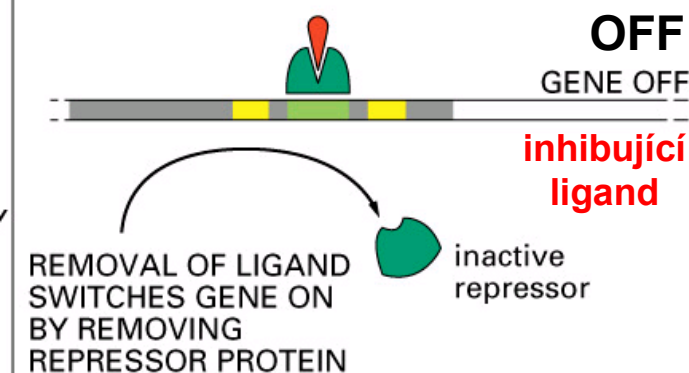
NEGATIVNÍ REGULACE

bound repressor protein prevents transcription

vazba
ligandu
uvolní
regulační
protein z
DNA

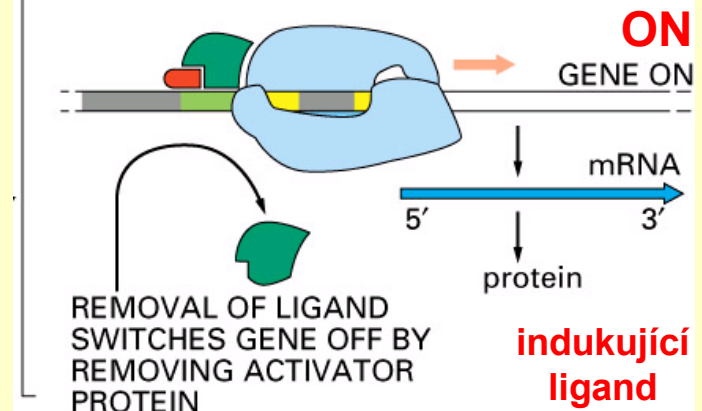
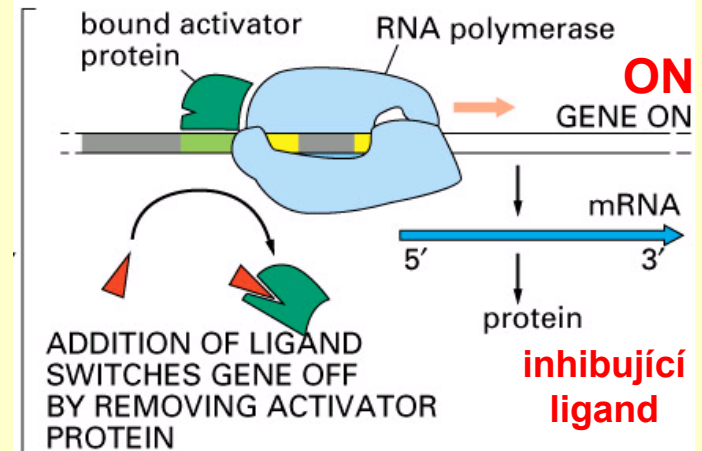

vazba
ligandu
umožní
regulačnímu
proteinu
nasednout
na DNA

POZITIVNÍ REGULACE

bound activator protein promotes transcription

PŘÍKLADY REGULACÍ TRANSKRIPCE - PROKARYOTA

E. coli – TRYPTOPHAN REPRESOR

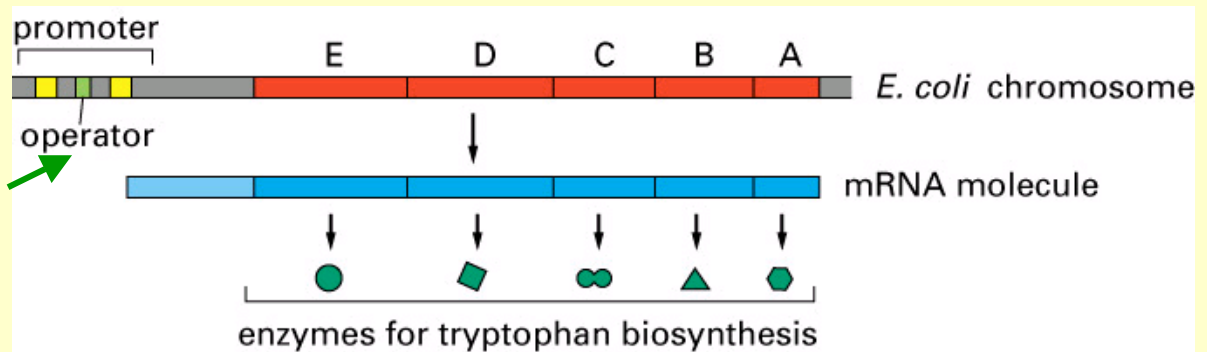
biosynthesa tryptofanu:

regulovaná exprese $\Rightarrow$ Trp v médiu $\Rightarrow$ blok exprese

TRP OPERON

5 genů $\Rightarrow$ přepis jako 1 mRNA
 $\Rightarrow$ 1 promotor

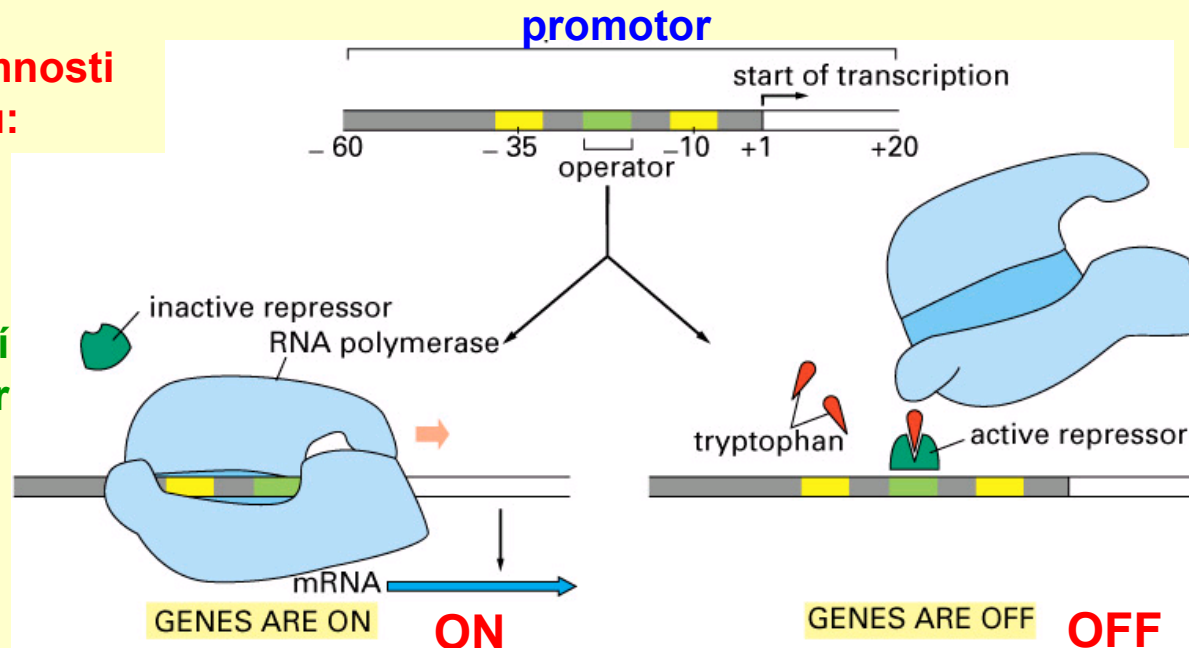
v promotoru je oblast OPERATOR
 $\Rightarrow$ rozpoznávaná proteinem Trp
represoru (helix-turn-helix)
jen v přít. 2 molekul Trp
 $\Rightarrow$ brání nasednutí polymerázy

NEGATIVNÍ kontrola transkripce – represory transkripce

v nepřítomnosti
tryptofanu:

inaktivní
represor

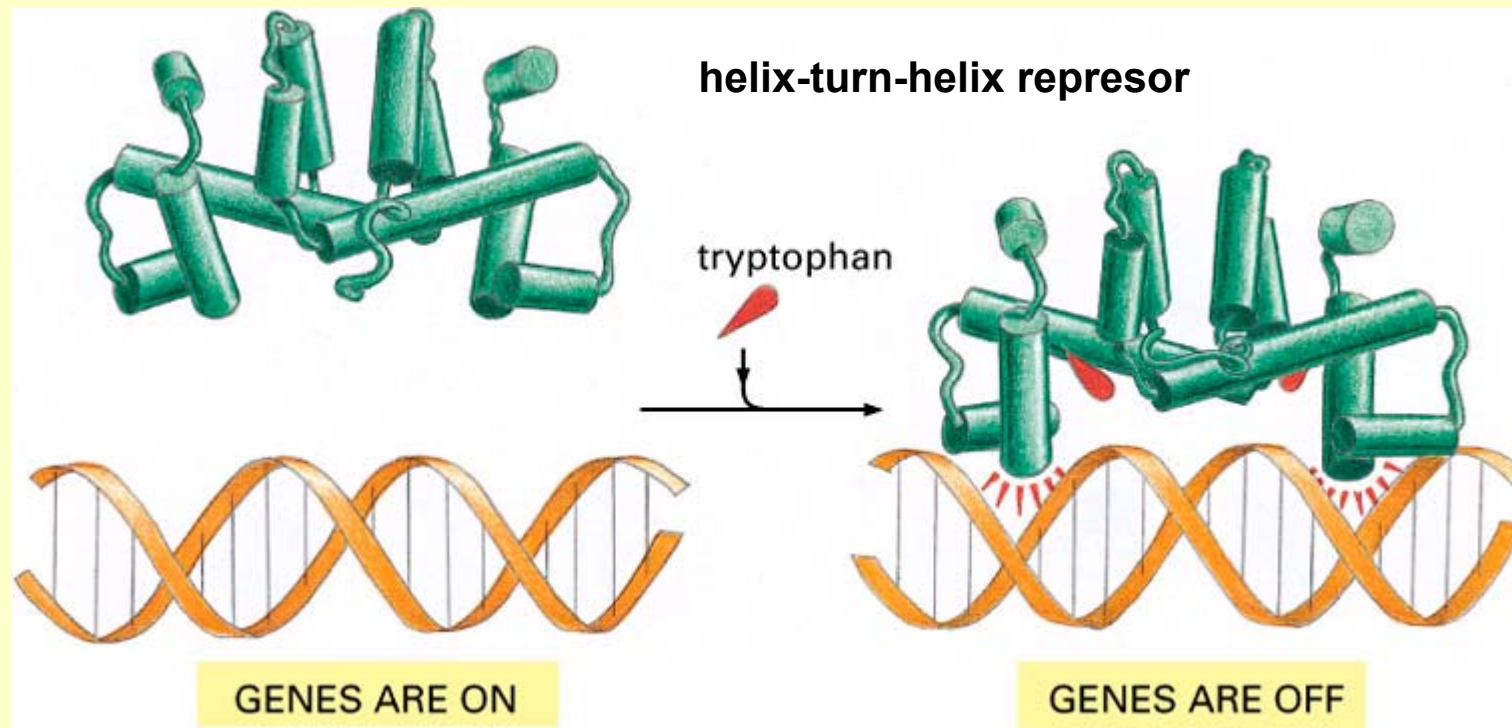

v přítomnosti
tryptofanu:

aktivní
represor

NEGATIVNÍ kontrola transkripce – represory transkripce

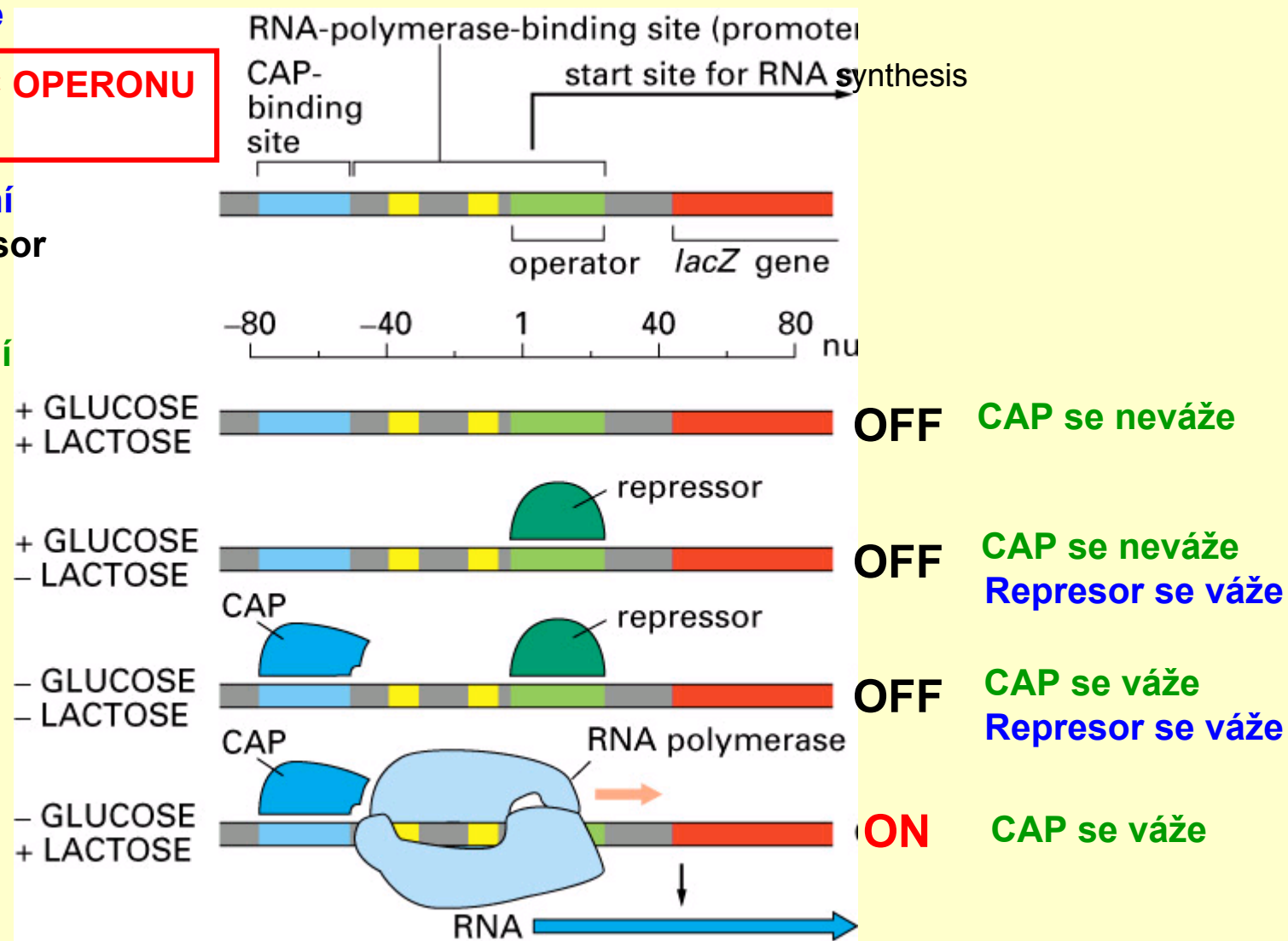
Často kombinovaná regulace více faktory **POSITIVNÍ** vliv **AKTIVÁTORU** a **NEGATIVNÍ** vliv **REPRESORU**

Polymerasa nerozpozná promotor (nebo jen slabě) pokud není přítomen aktivátor
 př. **bakteriální aktivátor CAP** (catabolite activator protein) $\Rightarrow$ **aktivace genů umožňujících využití jiných zdrojů C než je glukosa** $\Rightarrow$ **pokles glukosy** $\Rightarrow$ **zvýšení cAMP** $\Rightarrow$ **vazba CAP** $\Rightarrow$ **aktivace exprese**

REGULACE LAC OPERONU u *E.coli*

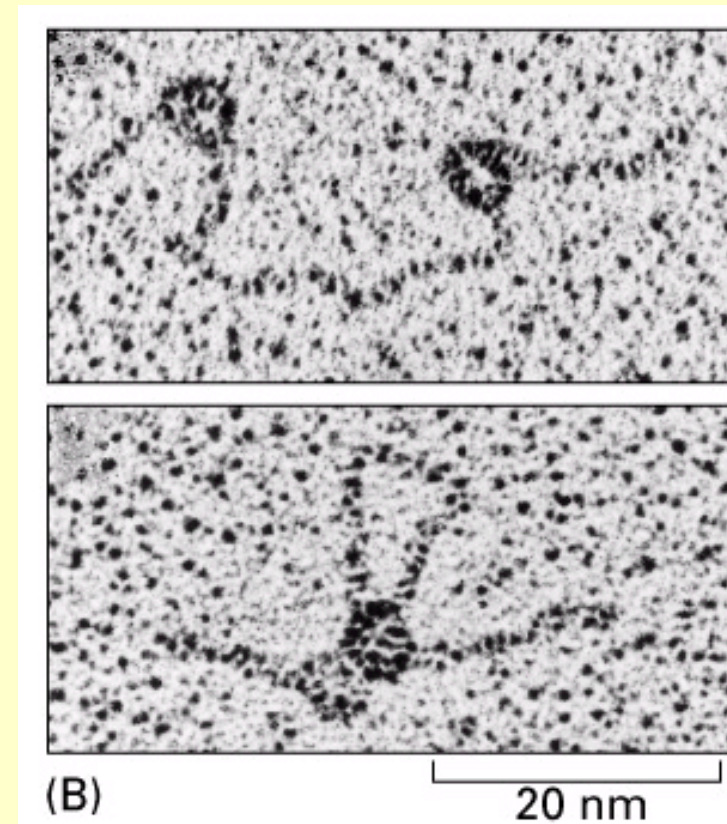
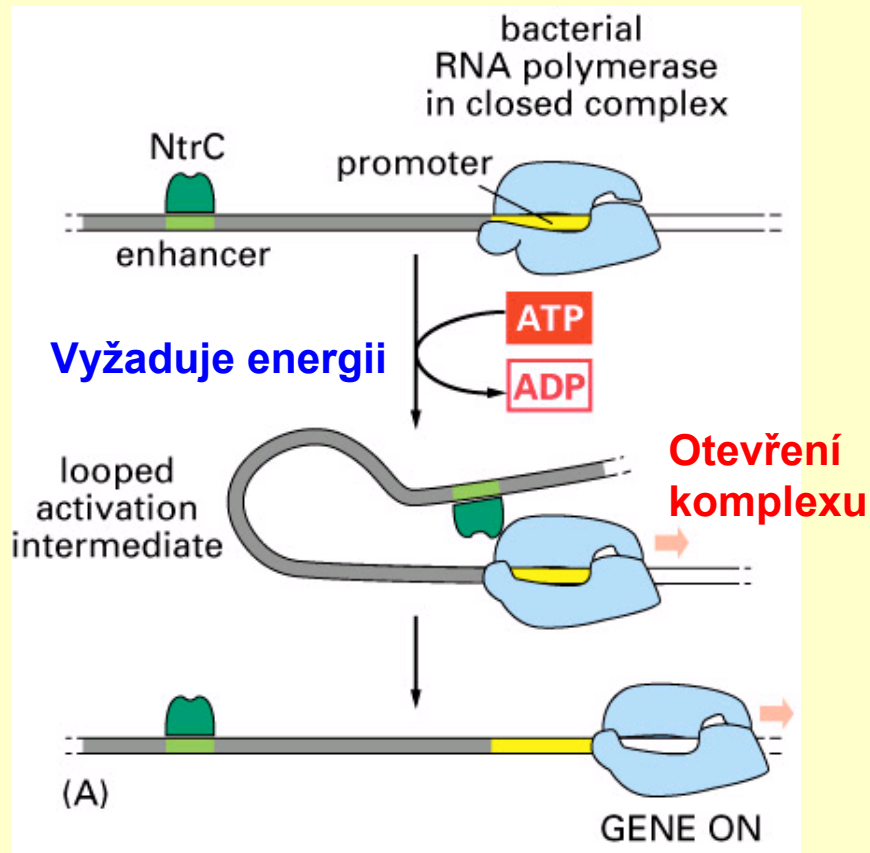
Laktosa $\Rightarrow$ **zvýšení**
 $\Rightarrow$ **vazba na represor**
 $\Rightarrow$ **uvolnění**

Glukosa $\Rightarrow$ **snížení**
 $\Rightarrow$ **zvýšení cAMP**
 $\Rightarrow$ **vazba CAP**

REGULACE NA DELŠÍ VZDÁLENOST

- ⇒ častější u EB (rozsáhlejší regulační oblasti), ale někdy i u PB
- ⇒ enhancery
- ⇒ ohyb DNA ⇒ interakce regulátoru vázaného na enhancer s polymerasovým iniciačním komplexem

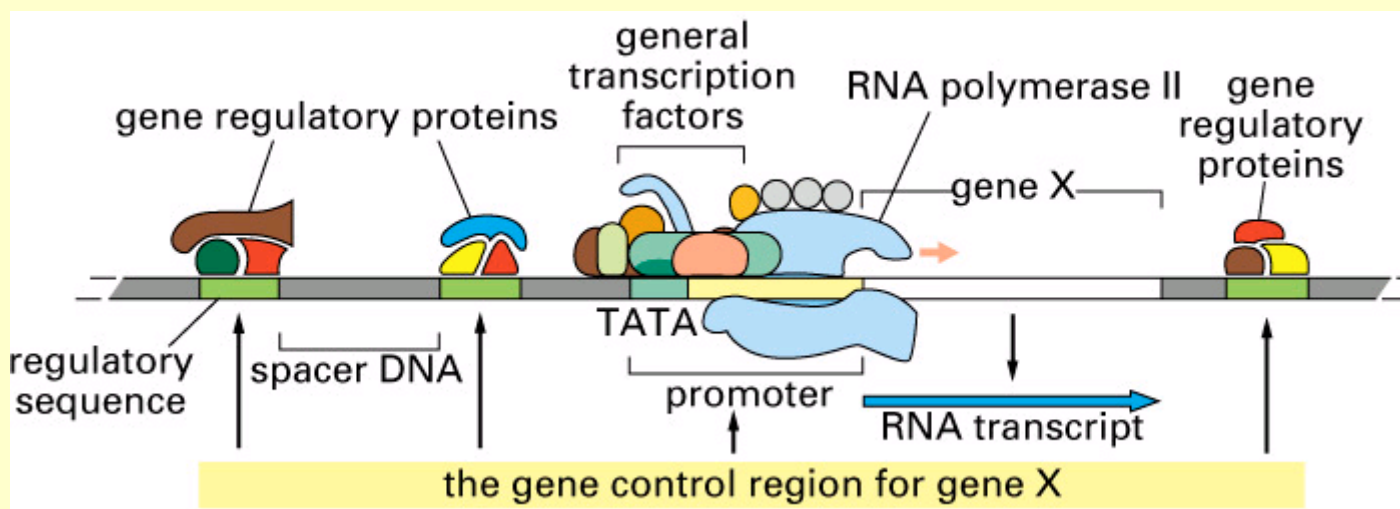

REGULACE TRANSKRIPCE - EUKARYOTA

Rozdíly od PROKARYOT:

⇒ RNA polymeráza EB vyžaduje přítomnost Obecných transkripčních faktorů (General Transcription Factors GTF), které se sestaví na promotoru před zahájením transkripce ⇒ **regulační proteiny často GTF sestavování regulují**

⇒ většina regulačních proteinů funguje, i když jsou vázány ve velkých (i 50000 bp) vzdálenostech od promotoru („upstream“ i „downstream“) ⇒ **kombinovaný vliv velkého množství faktorů**

⇒ ohyb DNA ⇒ interakce regulátoru vázaného na enhancer s GTF

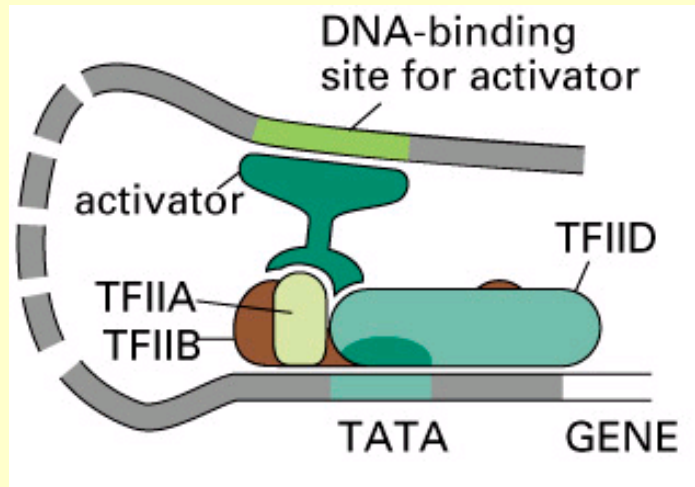

Aktivátorové proteiny $\Rightarrow$ často alespoň 2 domény

$\Rightarrow$ **DNA vazebná doména** $\Rightarrow$ rozeznání specifické DNA sekvence

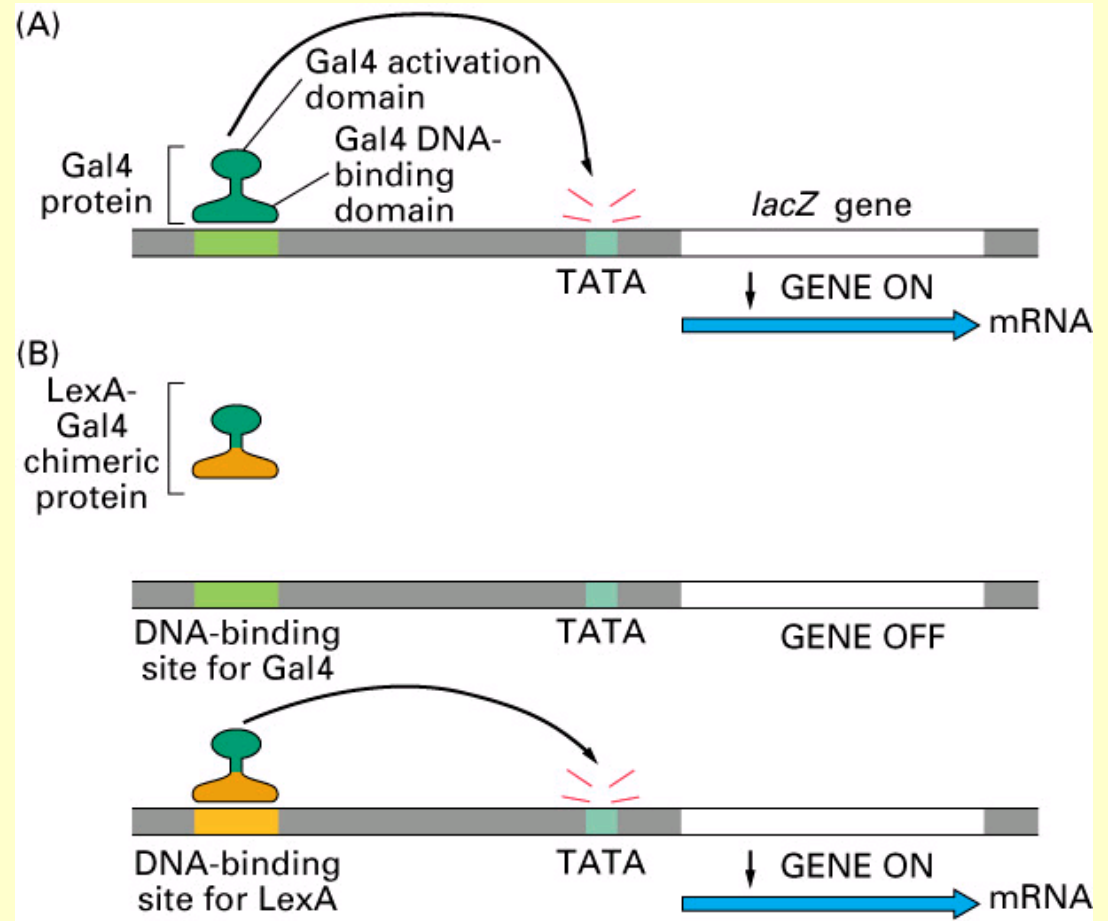
$\Rightarrow$ **Aktivační doména** $\Rightarrow$ interakce s transkripčním systémem (GTF) $\Rightarrow$ indukce a urychlení iniciace transkripce

KYSELÉ AKTIVÁTORY

$\Rightarrow$ **aktivační doména nese několik negativně nabitých (kyselých) AK**
 $\Rightarrow$ **urychlují uspořádání GTF na promotoru (v různých stádiích uspořádávání)**

KOMBINACE DOMÉN - CHIMERNÍ REGULAČNÍ PROTEINY

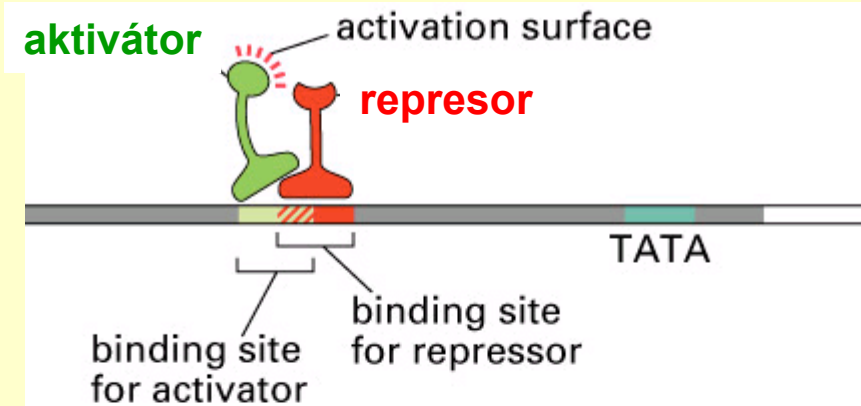

REPRESOROVÉ PROTEINY

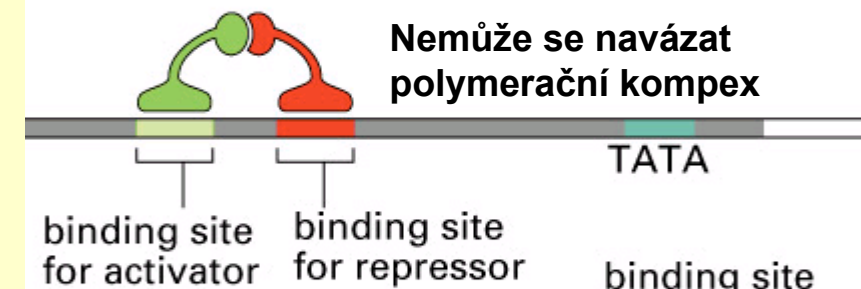
- různé mechanismy
funkce

1. KOMPETICE

Vazba aktivátoru a
represoru na
stejnou sekvenci

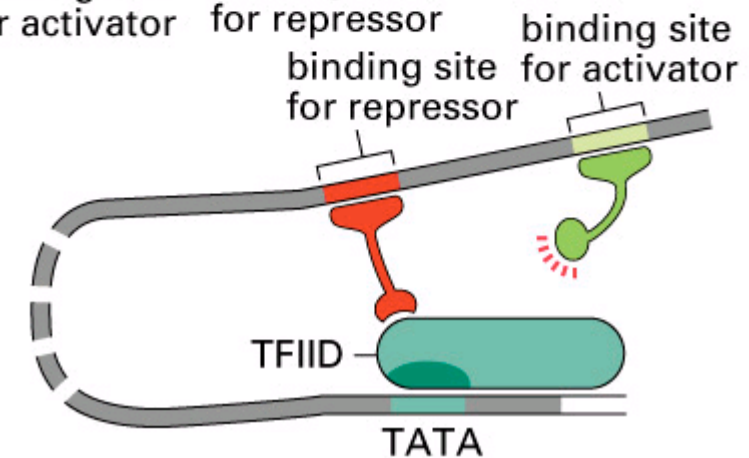

2. REPRESOR VÁŽE AKTIVÁTOR

3. PŘÍMÁ INTERAKCE REPRESORU S GTF

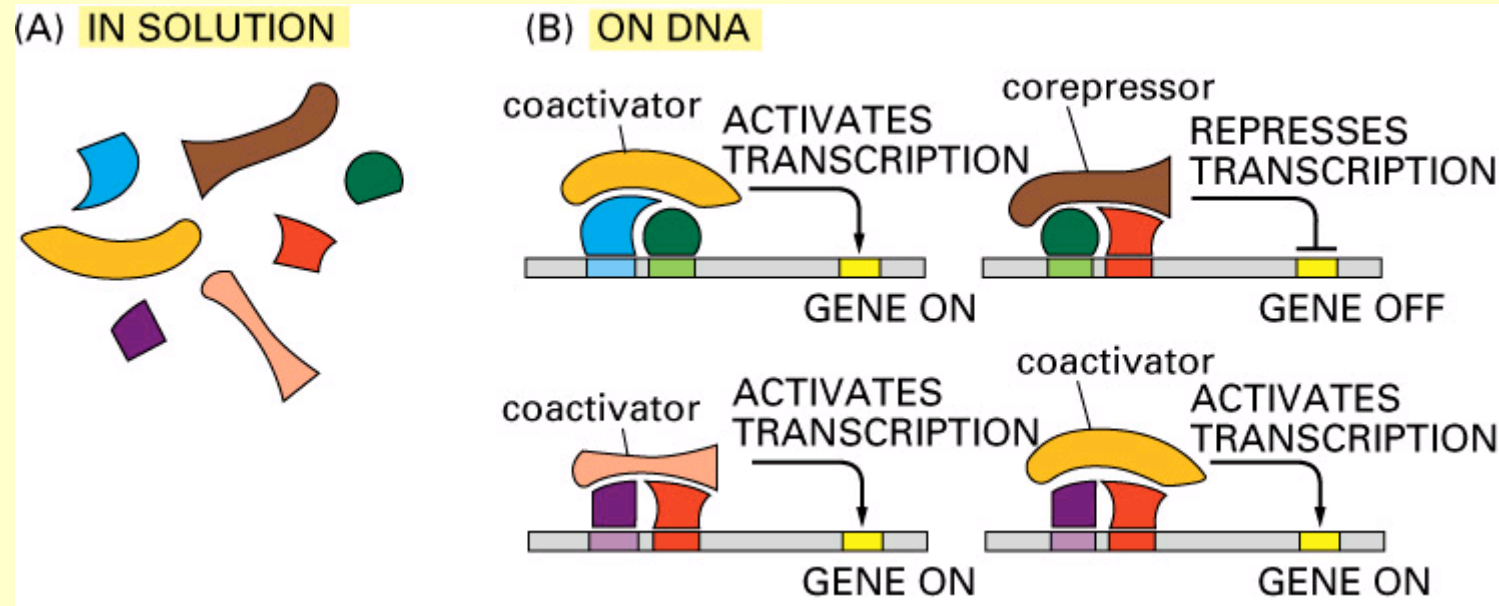
Blokuje se
uspořádání GTF

4. TVORBA HETERODIMERU

Většina EB regulačních proteinů ⇒ fungují v komplexu s jinými proteiny, nikoli individuálně

⇒ komplex (specifický) se tvoří často pouze v přítomnosti specifické DNA sekvence

⇒ protein-protein interakce, které jsou příliš slabé pro spojení proteinů v roztoku mohou být dostatečné pro uspořádání komplexu vázaného na DNA

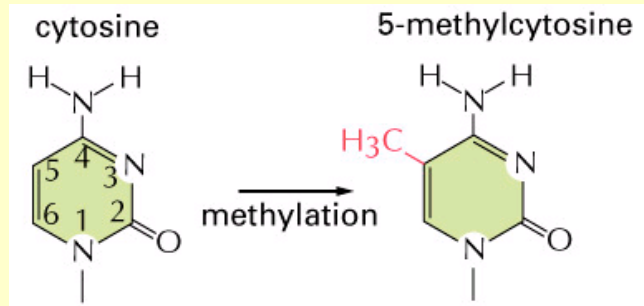
⇒ Role proteinu jako **AKTIVÁTORU** nebo **REPRESORU** závisí na konkrétním komplexu (kontextu) ⇒ řada proteinů může fungovat jako **AKTIVÁTOR** i jako **REPRESOR**

⇒ Regulace regulačních proteinů ⇒ různé mechanismy, regulační kaskády

REGULAČNÍ ROLE METHYLACE

DNA $\Rightarrow$ modifikace nukleotidů

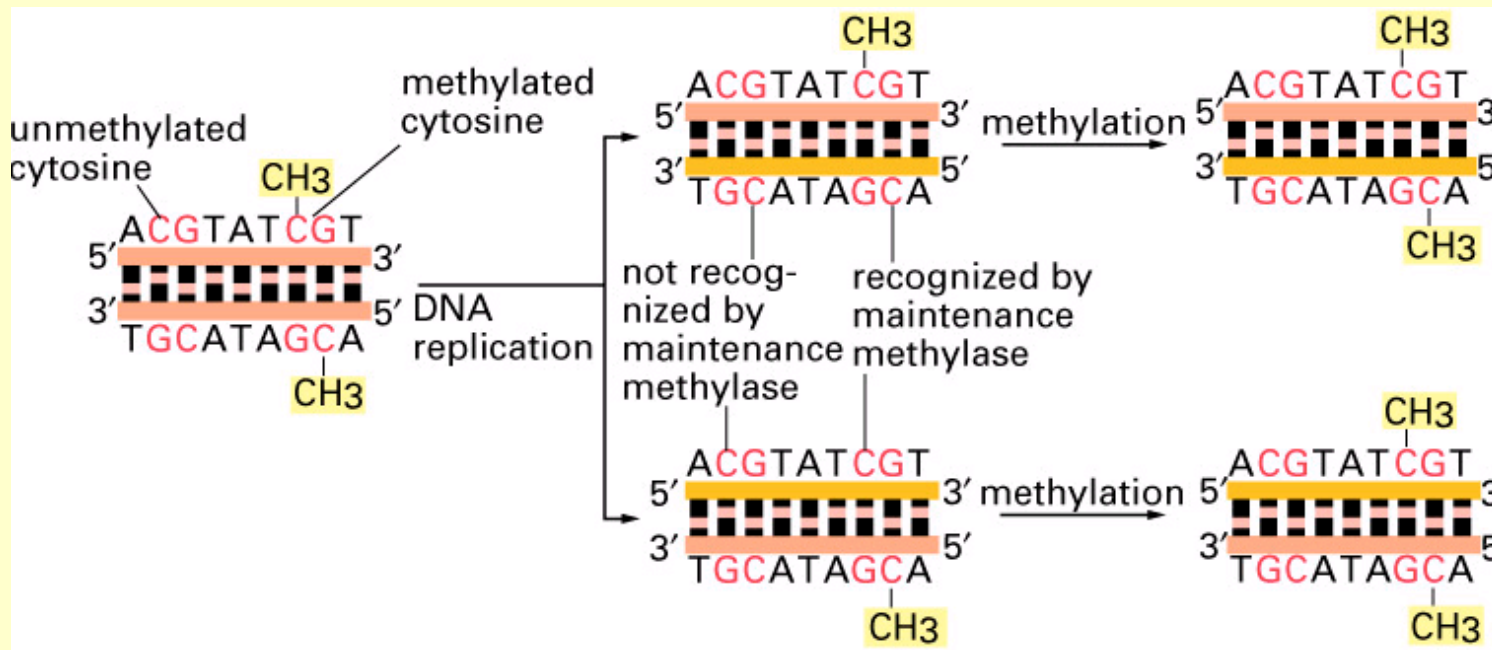
$\Rightarrow$ vyšší EB $\Rightarrow$ methylace cytosinu $\Rightarrow$ rozeznání aktivních a neaktivních genů

$\Rightarrow$ 5-methyl cytosin $\Rightarrow$ správné párování
 $\Rightarrow$ v sekvencích CG
GC

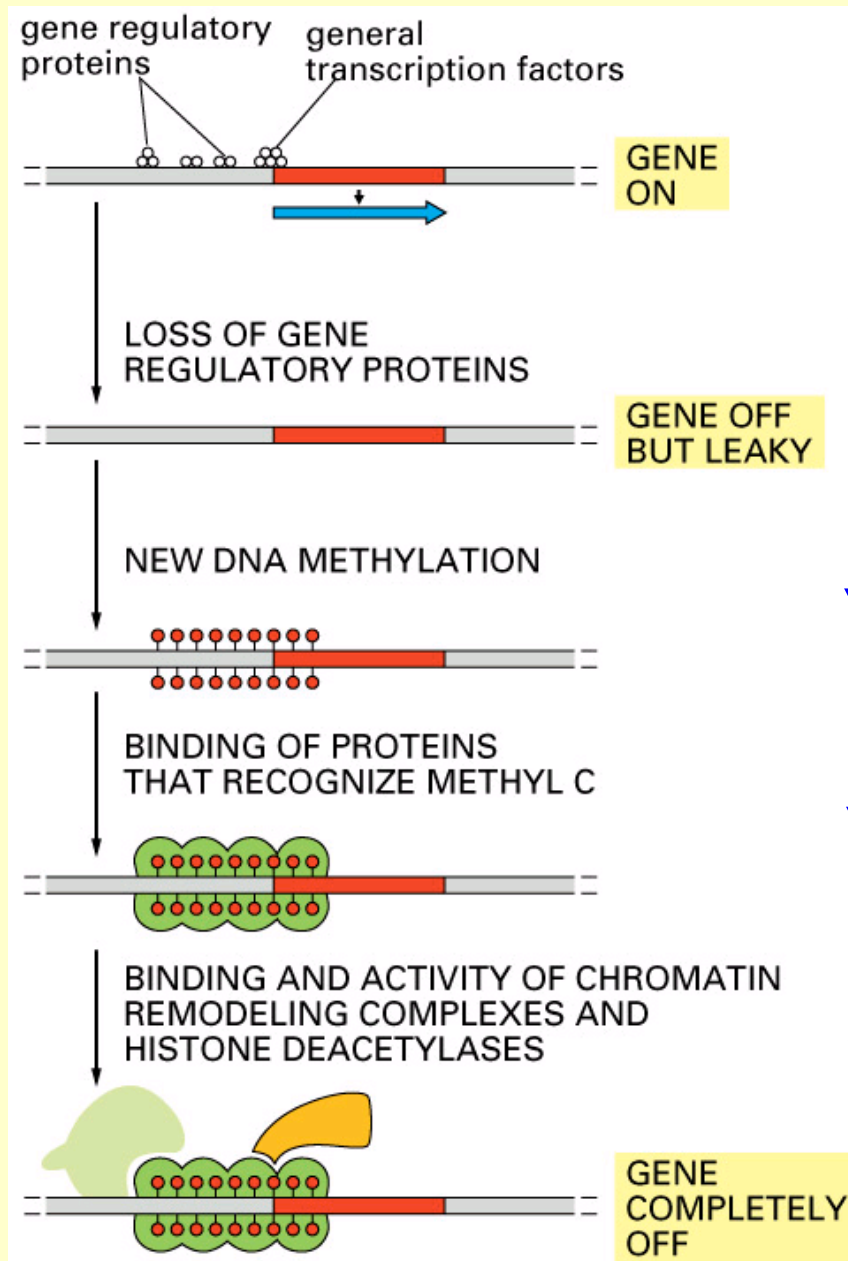
Enzym „**udržovací methylasa**“ $\Rightarrow$ během replikace preferenční methylace CG sekvencí v dceřinném řetězci, které již jsou methylovány v řetězci druhém.

$\Rightarrow$ „**vzorec**“ methylace „**rodičovského**“ řetězce se přenáší již při replikaci

Methylace „de novo“ ⇒ role při umlčování genů v určité oblasti genomu

Odstranění aktivačních regulačních proteinů
⇒ vypnutí transkripce
⇒ stále basální hladina transkripce

„de novo“ methylace

⇒ Vazba proteinů rozeznávajících methyl C

⇒ Vazba proteinů ovlivňujících strukturu chromatinu a transkripční aktivitu dané oblasti (např. histon deacetylasy)

⇒ transkripce vypnuta úplně

REGULAČNÍ ROLE CHROMATINU

Aktivátorový protein $\Rightarrow$ vazba na DNA, která není „zabalena“ do nukleosomu, nebo rozezná vazebné místo i na „zabalené“ DNA $\Rightarrow$ **destabilisace nukleosomu, částečné rozbalení** **X GTF** se mohou vázat až po rozvolnění struktury

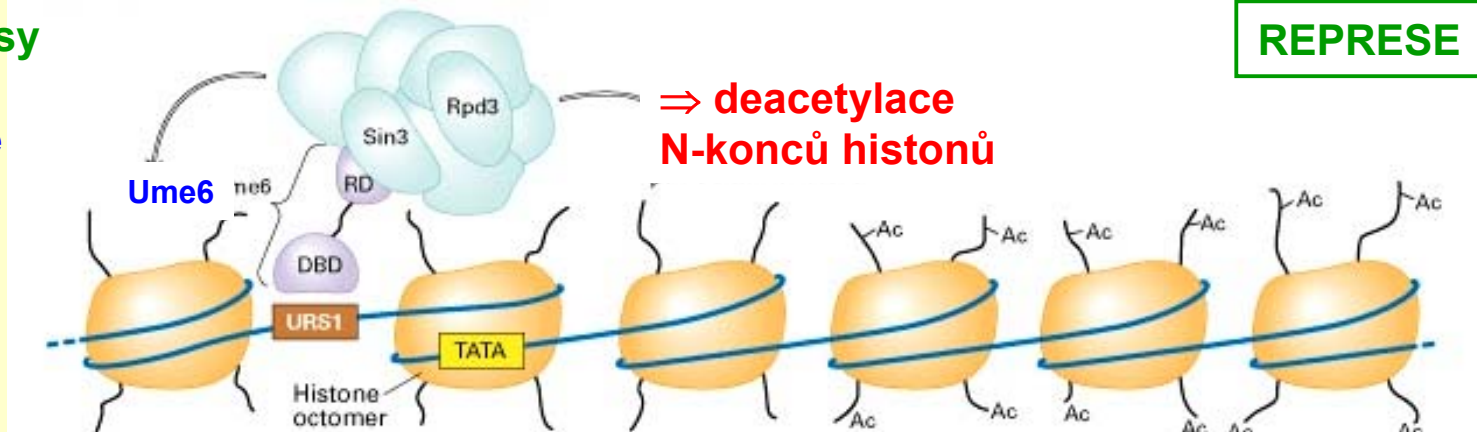
Heterochromatin (např. telomery) $\Rightarrow$ vysoký stupeň kondensace $\Rightarrow$ **nedostupný i pro aktivátorové proteiny**

ACETYLACE / DEACETYLACE HISTONU $\Rightarrow$ Role v regulaci genové transkripce

Histon-deacetylasy

$\Rightarrow$ rozpoznání a vazba na specifické represorové proteiny

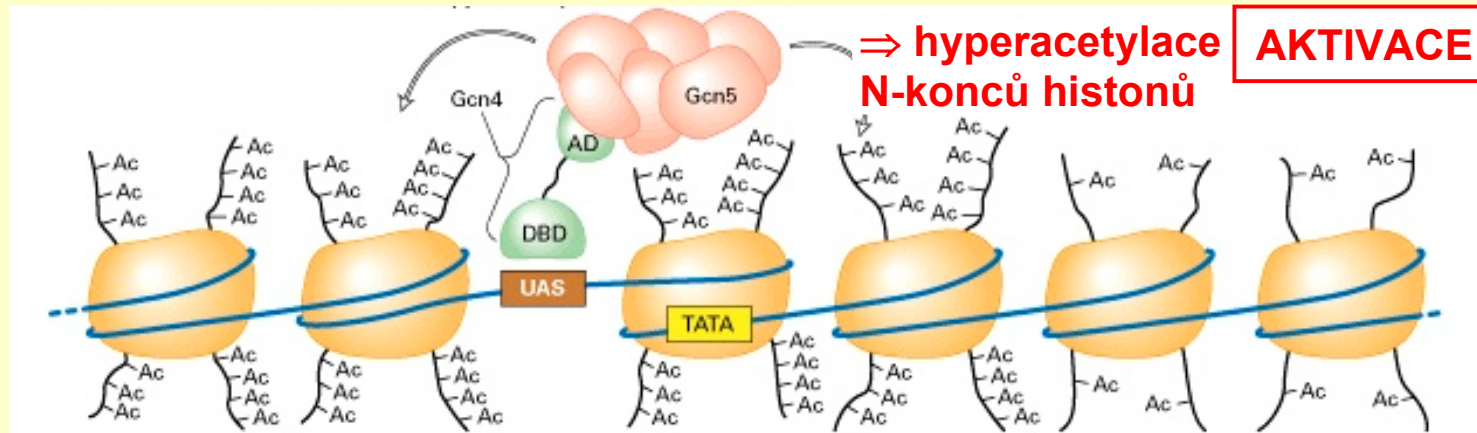
Ume6p $\Rightarrow$ vazba Rpd3p histon deacetylasy

Histon-acetylasy

$\Rightarrow$ rozpoznání a vazba na specifické aktivátory

Gcn4p $\Rightarrow$ vazba Gcn5p histon deacetylasy

Neacetylované histony $\Rightarrow$ N-koncový Lys $\Rightarrow$ + náboj $\Rightarrow$ silná interakce s fosfáty DNA $\Rightarrow$ pevná vazba $\Rightarrow$ GTF nemohou vstoupit

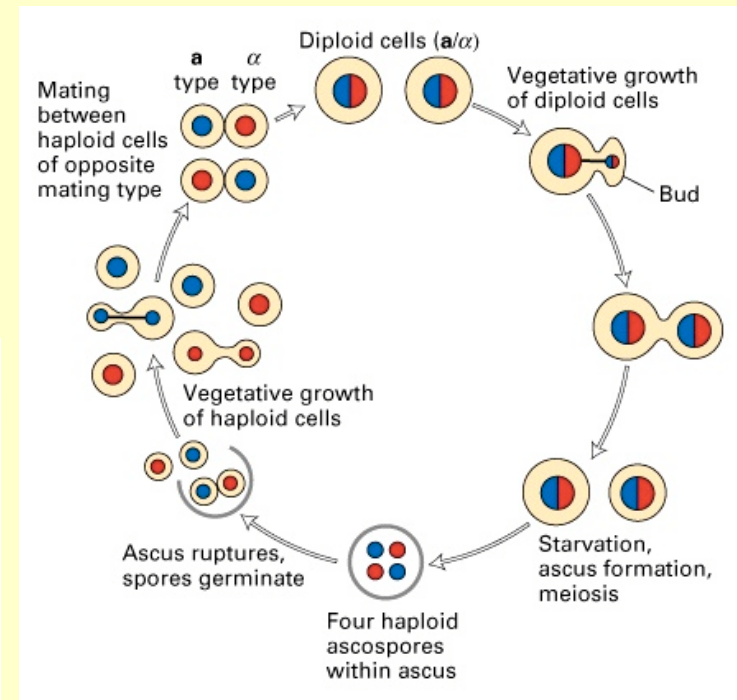
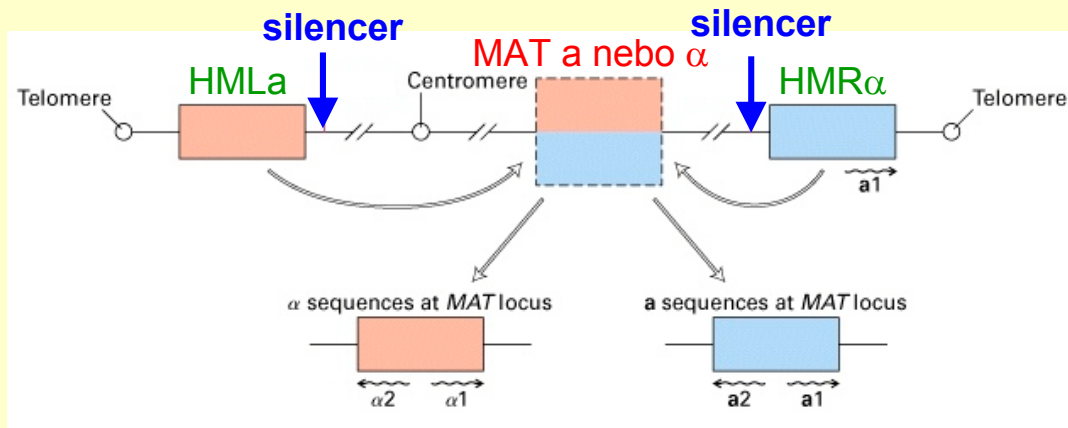
Hyperacetylované histony $\Rightarrow$ neutralisace + nabitých Lys $\Rightarrow$ zeslabení elektrost. interakcí s fosfáty DNA

Regulace transkripce strukturou chromatinu $\Rightarrow$ umlčování částí genomu

HETEROCHROMATIN $\Rightarrow$ kondensovaný $\Rightarrow$ „umlčení“ („silencing“) dané oblasti

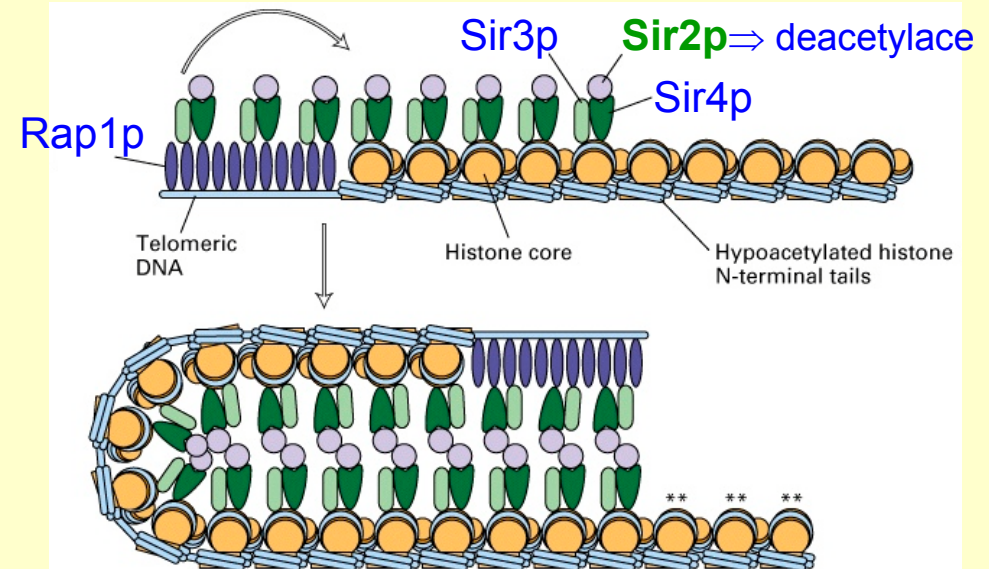
MAT / HML / HMR lokus } u kvasinek *S.cerevisiae*
TELOMERY

Určení párovacího typu kvasinek (a nebo α)

Geny SIR (Sir1p, Sir2p, Sir3p, Sir4p)

- $\Rightarrow$ „silent information regulator“
- $\Rightarrow$ Sir2p = histon deacetylaza (konzervativní)
- $\Rightarrow$ Role i v TELOMERÁCH $\Rightarrow$ heterochromatin

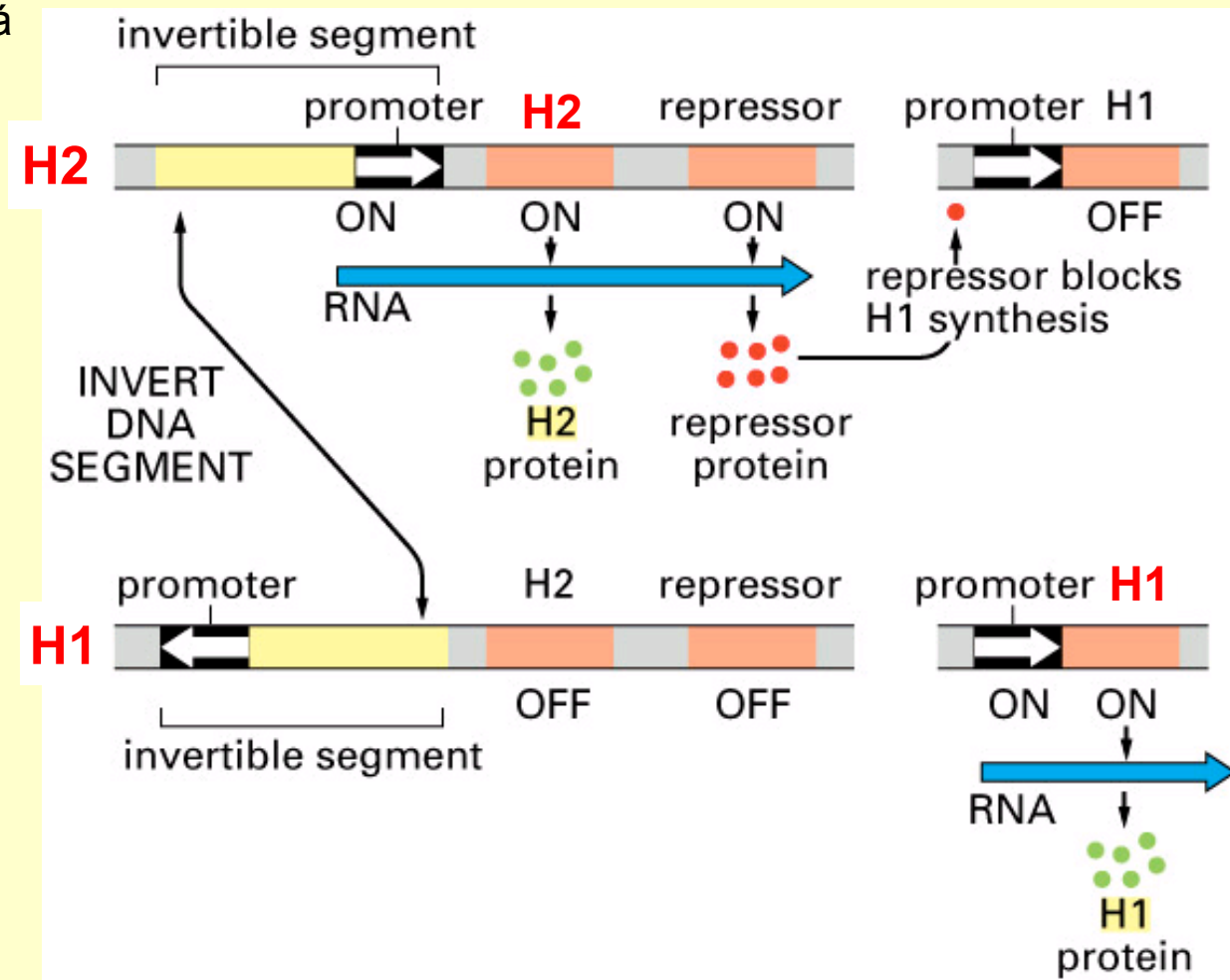
Změny exprese provázené změnami DNA genomu

⇒ změny reversibilní, ⇒ změny přenášené do potomstva

1. BAKTERIE *Salmonella* ⇒ únik bakterií imunitnímu systému

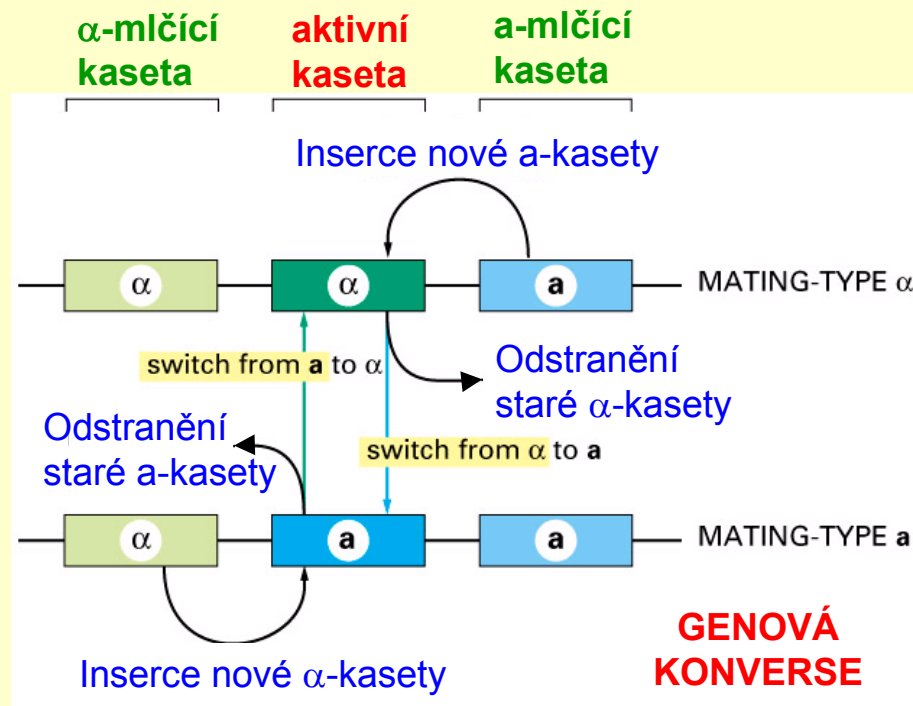
⇒ inverse cca 1000 bp dlouhého úseku DNA ⇒ změny exprese povrchového proteinu flagellinu (2 různé formy kódované 2 různými geny H1 a H2)

⇒ frekvence otáčení nízká
⇒ 10^5 buněčných dělení
⇒ 1x otočení

2. Určení párovacího typu u kvasinek

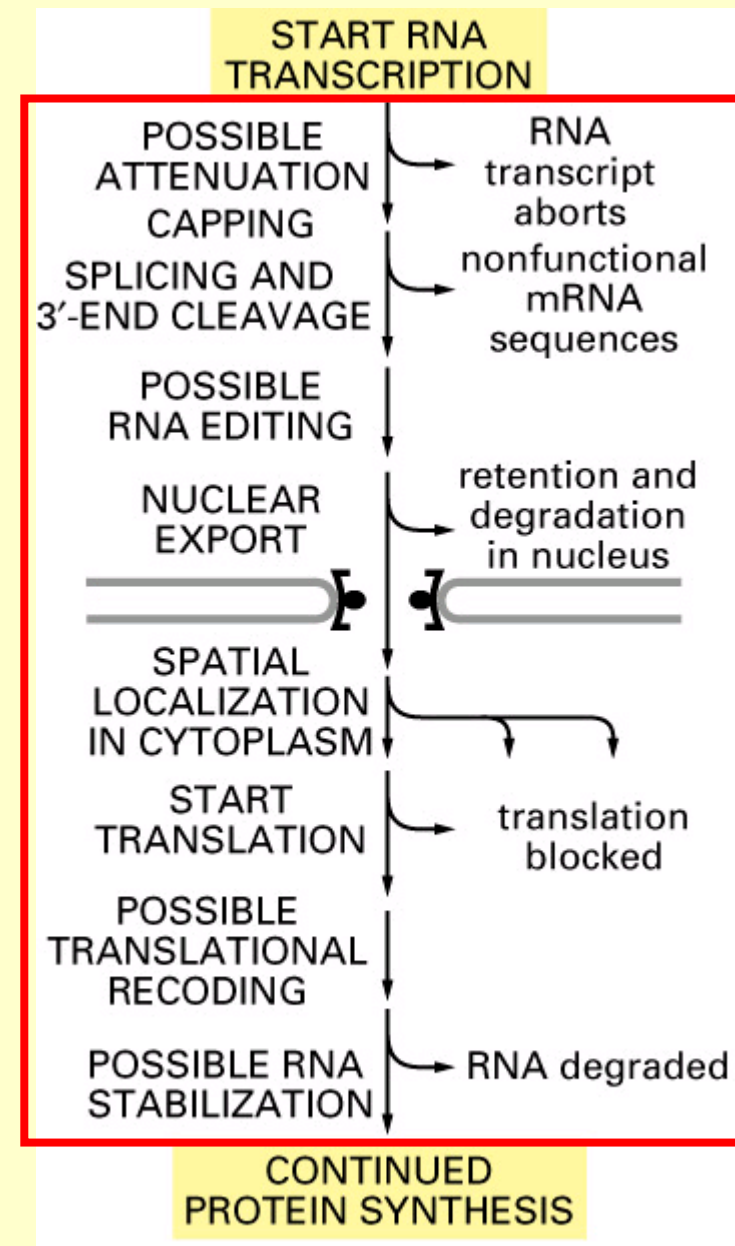
Přítomnost specifické (a nebo α) kasety v MAT lokusu $\Rightarrow$ reguluje změny exprese velkého počtu genů lokalizovaných na různých místech genomu (aSG, α SG, hSG) $\Rightarrow$ určuje buněčný typ (a, α , a/ α)

gene regulatory proteins produced by MAT locus	cell type	set of genes controlled by MAT
<p>a a1 (no effect)</p>	a haploid	<p>Mcm1</p> <p>aSG ON</p> <p>αSG OFF</p> <p>hSG ON</p>
<p>α $\alpha1$ $\alpha2$</p>	α haploid	<p>Mcm1 $\alpha2$</p> <p>aSG OFF</p> <p>$\alpha1$ Mcm1 αSG ON</p> <p>hSG ON</p>
<p>α a $\alpha2$ a1 komplex</p>	a/α diploid	<p>Mcm1 $\alpha2$</p> <p>aSG OFF</p> <p>αSG OFF</p> <p>$\alpha2$ a1 hSG OFF</p>

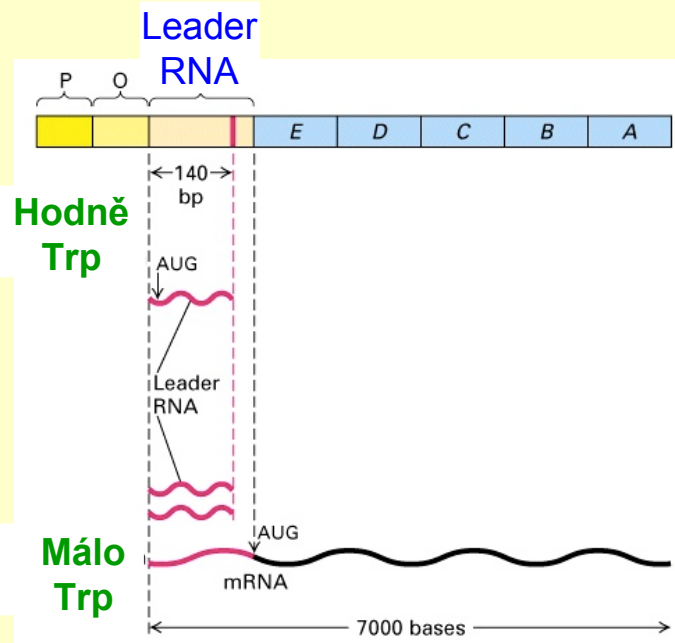
REGULACE POST-TRANSKRIPČNÍ

- ⇒ poté co je zahájena transkripce
- ⇒ méně častá (energeticky méně výhodná)
- ⇒ někdy rychlejší, umožňuje zapojení dalších signálních mechanismů

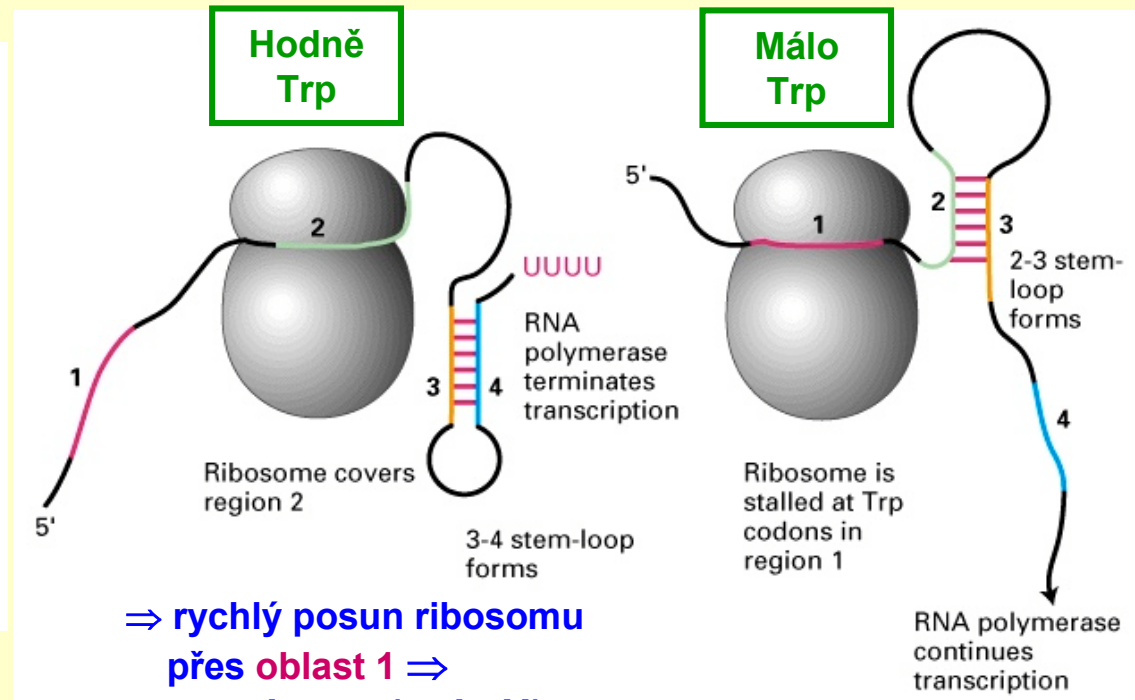

1. Atenuace transkripce ⇒ předčasná terminace není-li produkt potřeba

Trp - operon

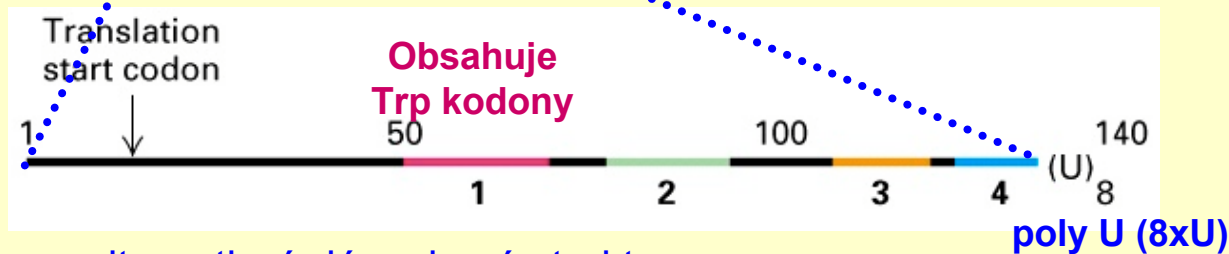

Translase Trp leader RNA

⇒ rychlý posun ribosomu
přes oblast 1 ⇒
terminace (poly U)

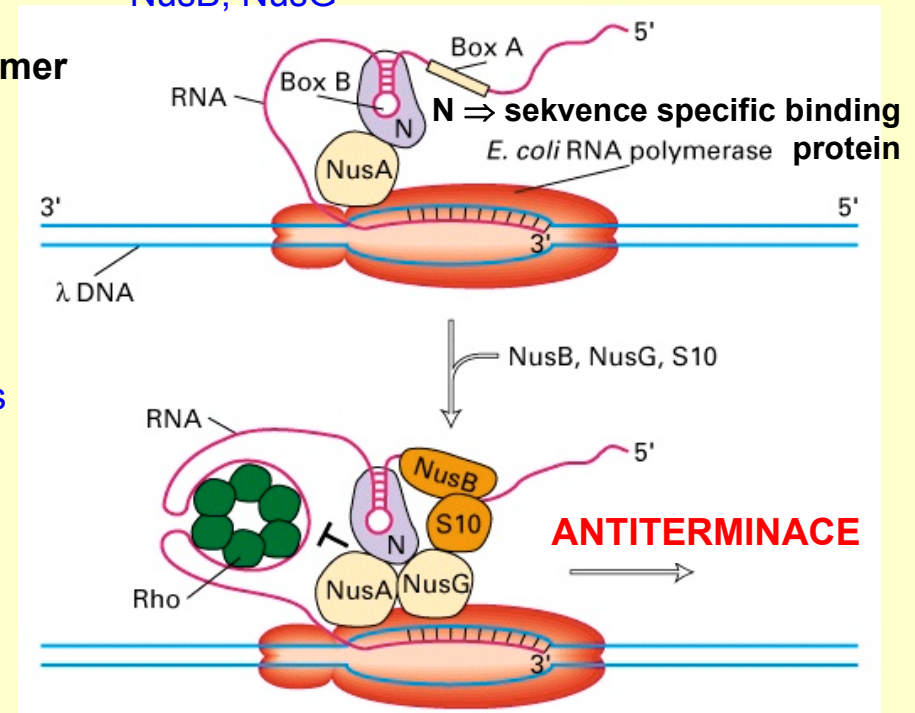
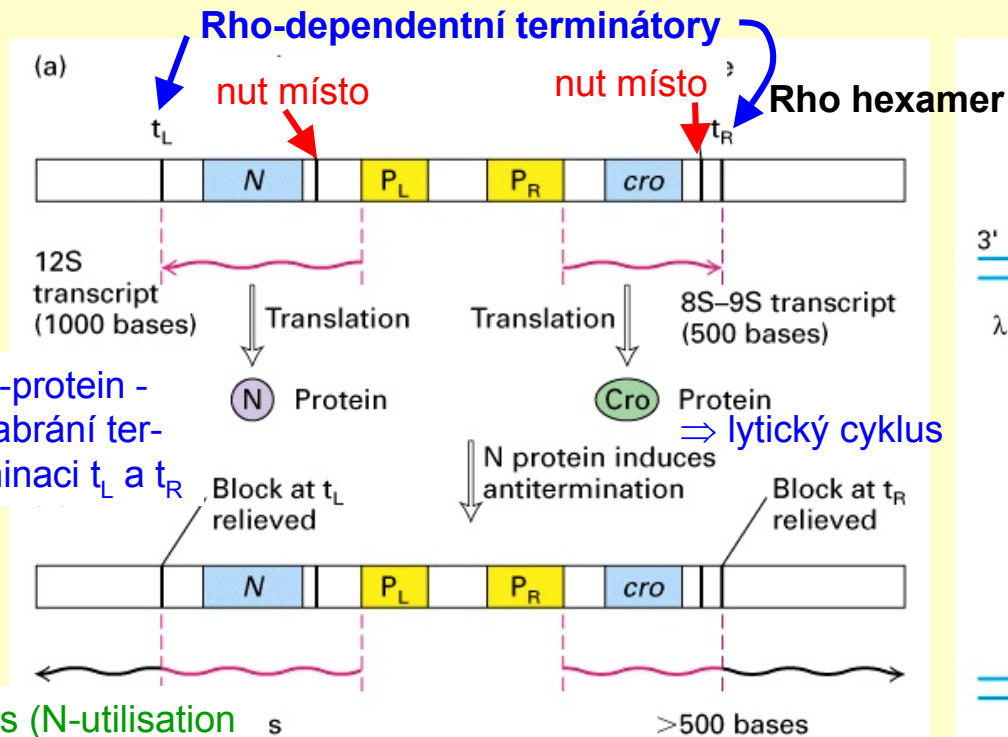
⇒ ribosom se zpomalí
(zastaví) na oblasti 1 ⇒
vytvoření vlásenky 2-3
⇒ transkripce pokračuje

⇒ alternativní vlásenkové struktury

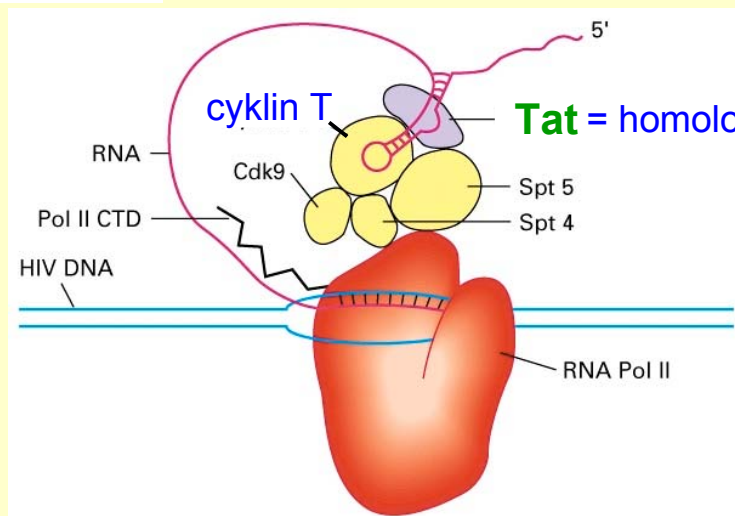
Rho-závislá terminace - fág λ

Nus komplex: NusA $\Rightarrow$ elongační faktor
 NusE $\Rightarrow$ protein malé ribosomální podjednotky
 NusB, NusG

nut místo $\Rightarrow$ BoxA, Box B (vazba N-prot.)

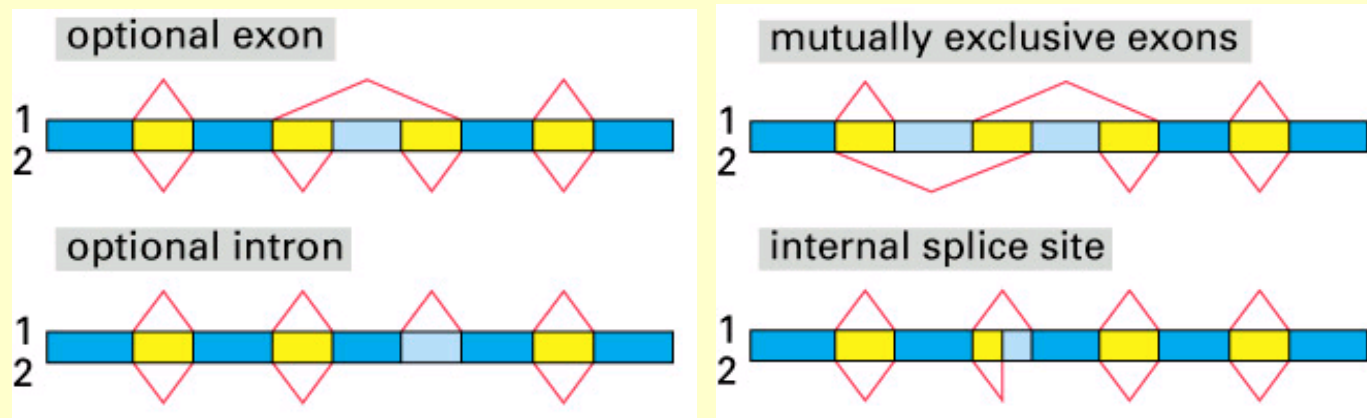
Antiterminace v HIV genomu

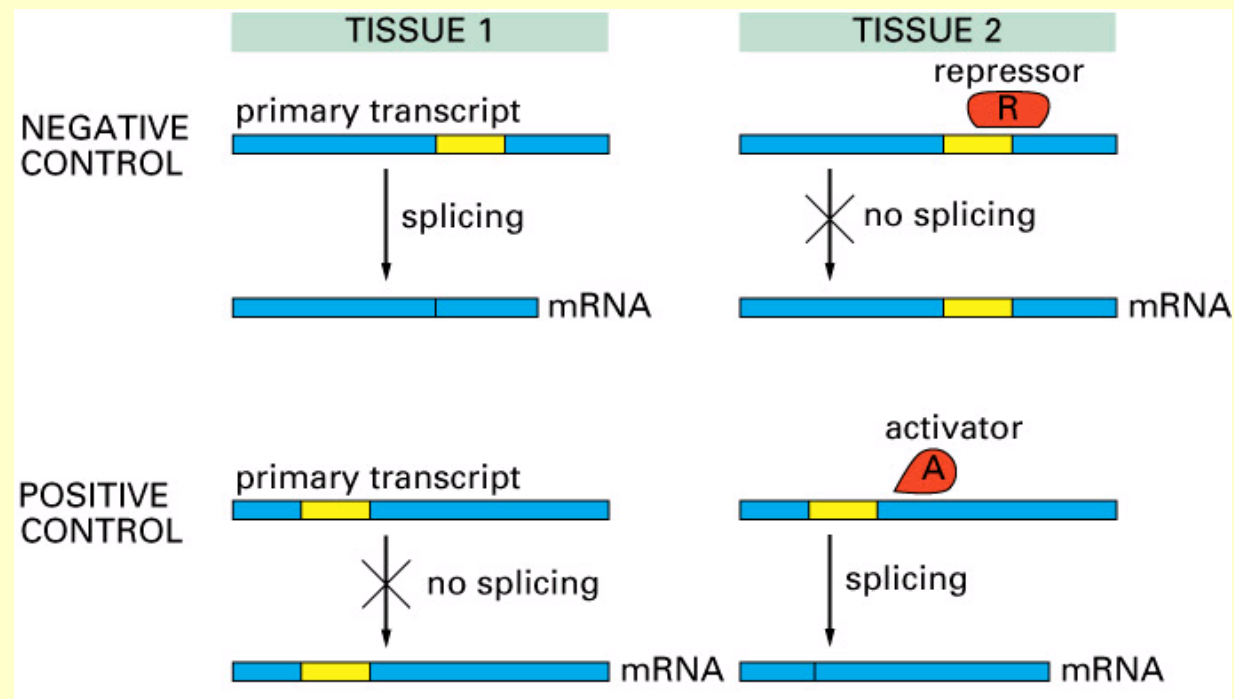
Účinná exprese HIV genů $\Rightarrow$ vyžaduje virový Tat protein
 tat mutanty $\Rightarrow$ krátké transkripty
 $\Rightarrow$ tat = antiterminační faktor - sekvenční specifický vazebný protein $\Rightarrow$ vazba na sekvenci TAR

+ vazba cyklinu T $\Rightarrow$ aktivace cdk9 $\Rightarrow$ fosforylace polymerasy

2. Alternativní sestřih mRNA a jeho kontrola

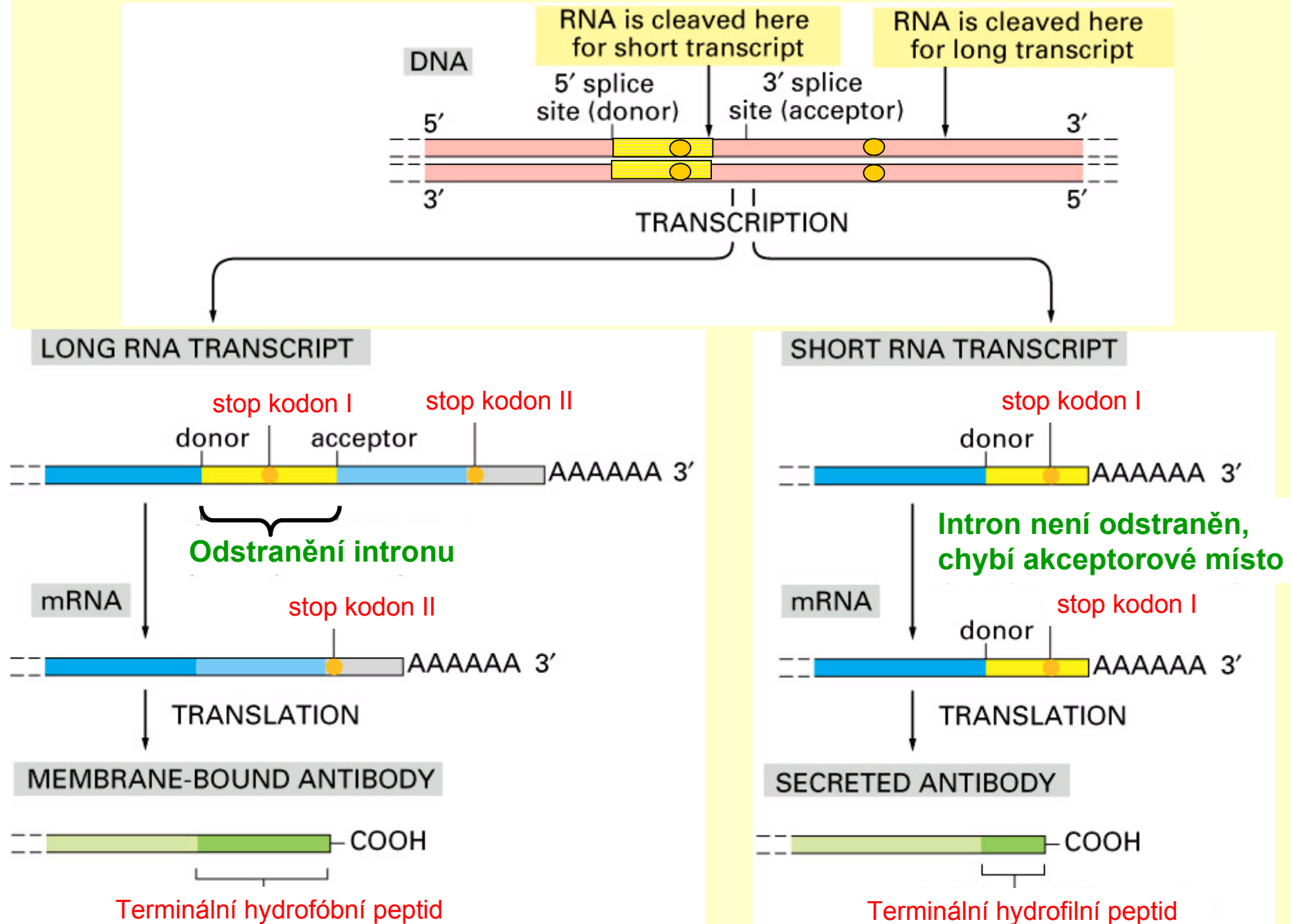
Alternativní sestřih konstitutivní X regulovaný

Alternativní sestřih a) mění čtecí rámeček, b) nemění čtecí rámeček

3. Regulace místa štěpení RNA a přidání polyA

4. Regulace transportu z jádra

- ⇒ cca 1/2 syntetizované RNA se dostane do cytoplasmy
- ⇒ cca 1/2 primárních RNA transkriptů se v jádře degraduje, neupraví se pro transport
- ⇒ **transport jaderným pórem** ⇒ aktivní proces ⇒ vyžaduje 5'čepičku a 3'poly A (asi nestačí, ? jaké další signály/markery)

5. Lokalisace mRNA ve specifických místech cytoplasmy

- ⇒ většinou ⇒ rovnou translace po přechodu jádro ⇒ cytosol

X

- ⇒ **některé mRNA ⇒ transport do specifických míst cytoplasmy prostřednictvím signálů na mRNA (před translací)**

Lokalisace signálů ⇒ 3'nepřekládaná oblast (UTR „untranslated region“)

př. *Drosophila* (vajíčko) ⇒ lokalizace některých mRNA v různých zónách ⇒ gradienty proteinů

Caulobacter crescentus ⇒ regulace diferenciací

6. Trans-RNA sestřih

- Trypanosoma* ⇒ všechny mRNA mají 5'sekvence, které jsou přepisovány separátně a přidávány k 5'konci RNA transkriptů
- ⇒ štěpení dvou původně oddělených transkriptů

i jiné organismy (nematoda, chloroplasty a mitochondrie rostlin) ⇒ **kombinace původně oddělených transkriptů ⇒ nové proteiny**

Cytoplasma

7. RNA editing ⇒ alterace nukleotidových sekvencí RNA transkriptů

Trypanosoma: proteiny mitochondrií

⇒ inserce 1 nebo více U (nebo delece) do přesných míst transkriptu ⇒ **modifikace sekvence i čtecího rámce** ⇒ **modifikace produktu**

„guide“ RNA molekuly ⇒

(cca 40-80 b dlouhé)

⇒ určují jaká bude modifikace cílových míst

Mitochondrie rostlin ⇒

⇒ editing ⇒ změna C ⇒ U (nejsou inserce a delece)

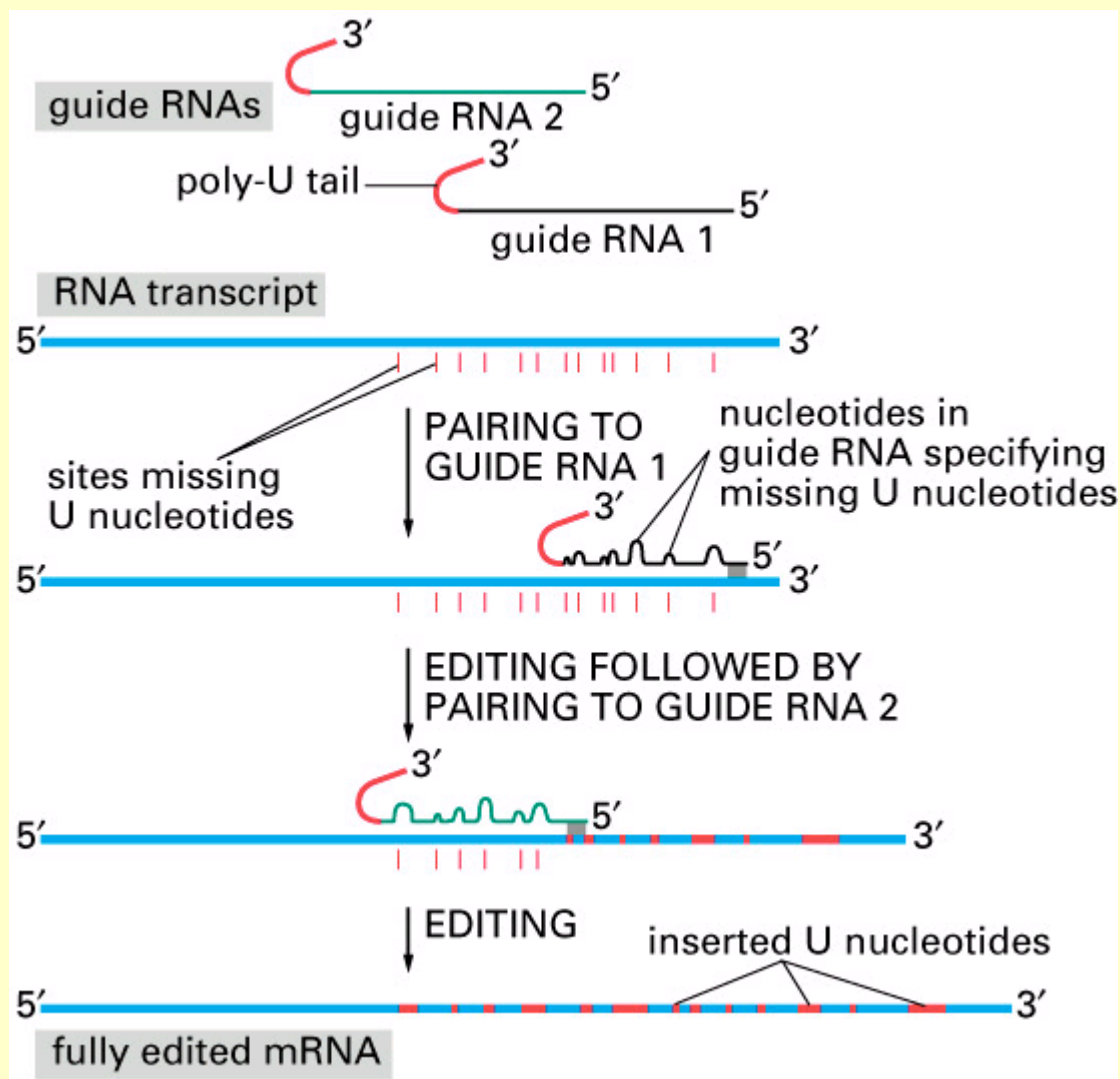
⇒ změny až 10 % aminokyselin kódovaných mRNA

Funkce ?

⇒ evolučně staré organismy

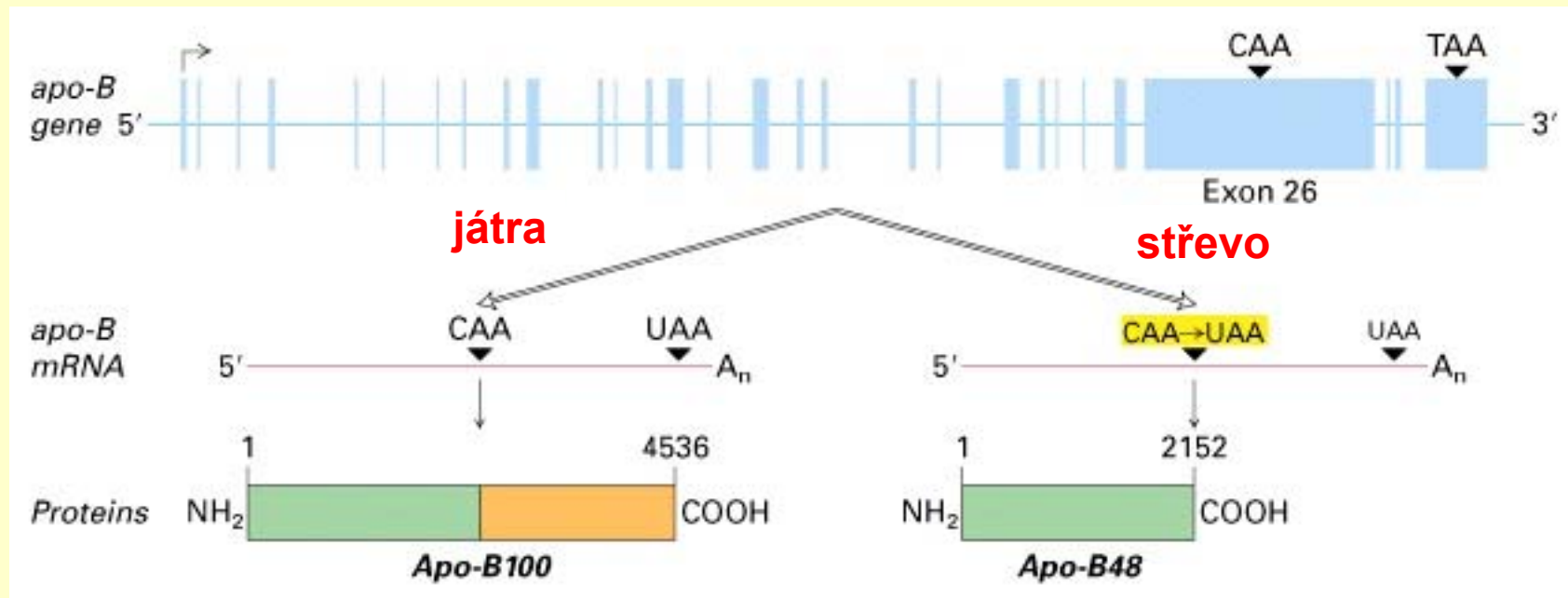
⇒ rozdíly kódu

⇒ enzymatická role RNA

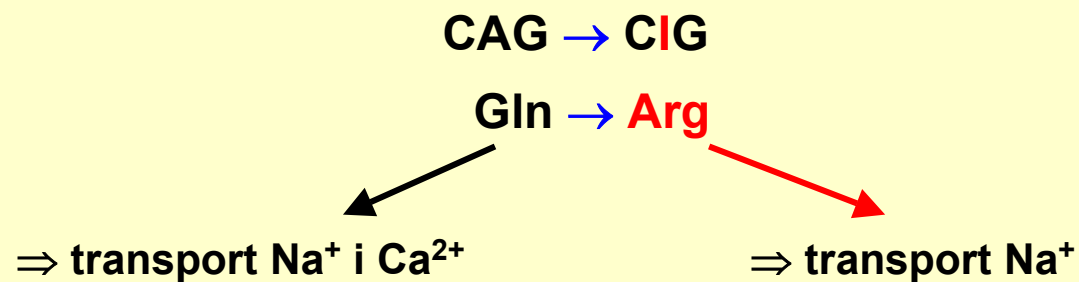

Savčí buňky

1) Apolipoprotein B $\Rightarrow$ 2 varianty produktu dané RNA editováním

2) Receptor pro glutamát (neurotransmitter) $\Rightarrow$ AK v iontovém kanálu

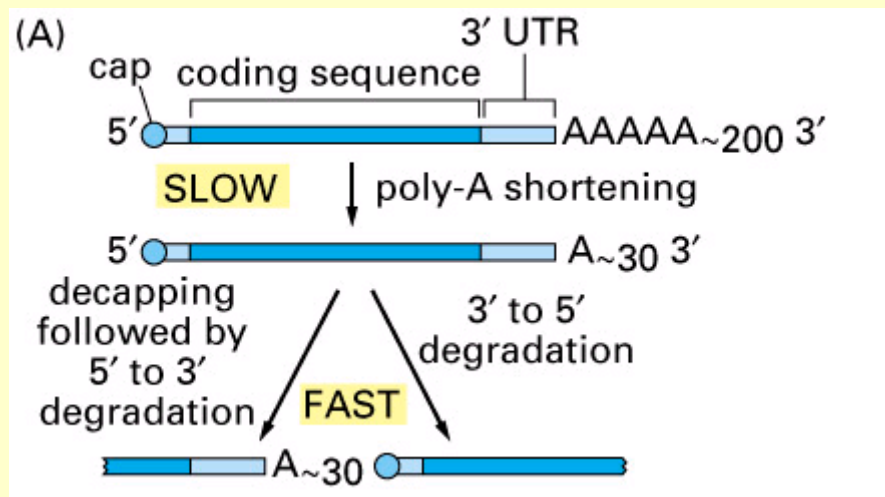
8. Stabilita mRNA

Bakteriální buňka $\Rightarrow$ většina mRNA nestabilní $\Rightarrow$ poločas cca 3 min $\Rightarrow$ rychlá syntéza a rychlá degradace mRNA $\Rightarrow$ rychlá adaptace bakterií na vnější podmínky

Nižší eukaryota (kvasinky) $\Rightarrow$ cca 22 min ($\emptyset$)

Vyšší eukaryota (savčí buňka) $\Rightarrow$ větší stabilita mRNA, některé poločas cca 10 hod jiné cca 30 min (např. histony), nestabilní mRNA často kóduje regulační proteiny $\Rightarrow$ rychlá změna v buňce

Cytosol $\Rightarrow$ postupné zkracování poly A ocásku $\Rightarrow$ kratší než 30 AA $\Rightarrow$ rychlá degradace

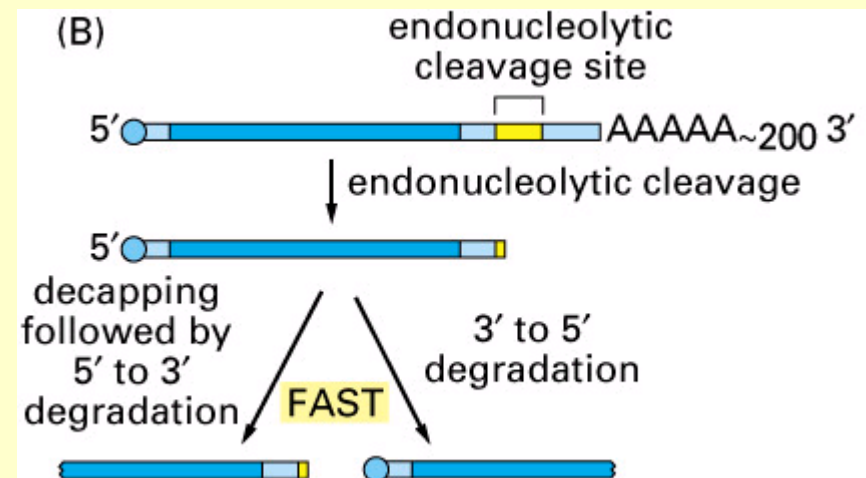

$\Rightarrow$ prodlužování polyA v cytosolu

Specifické sekvence na mRNA, které stimulují degradaci

1) $\Rightarrow$ A-U bohatá oblast na 3'UTR $\Rightarrow$ stimulace urychleného odstranění poly A z 3' konce

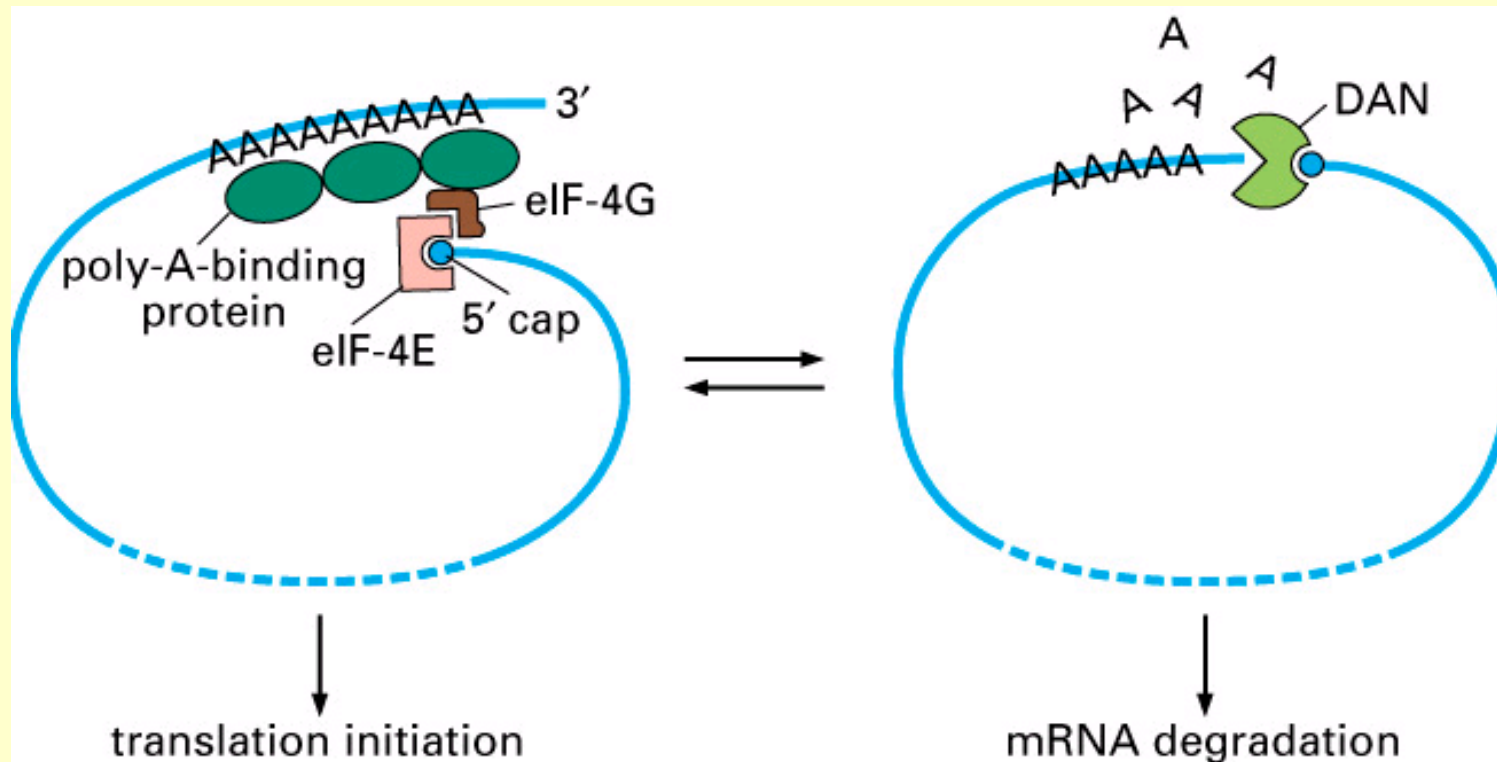
2) $\Rightarrow$ specifická místa v 3'UTR $\Rightarrow$ štěpení specifickými endonukleasami

Kompetice mezi mRNA translací a mRNA degradací $\Rightarrow$ protein DAN

Role 5'čepičky $\Rightarrow$ vazba IF translace nebo DAN

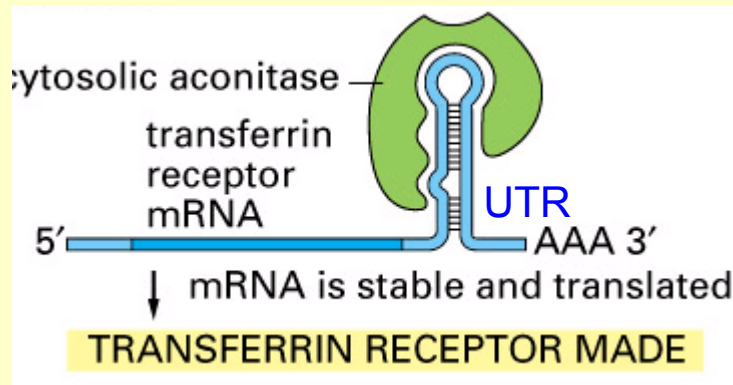
Změna stability mRNA - odpověď na (extracelulární) signál

⇒ např. steroidní hormony ⇒ zvýšení stability některých mRNA

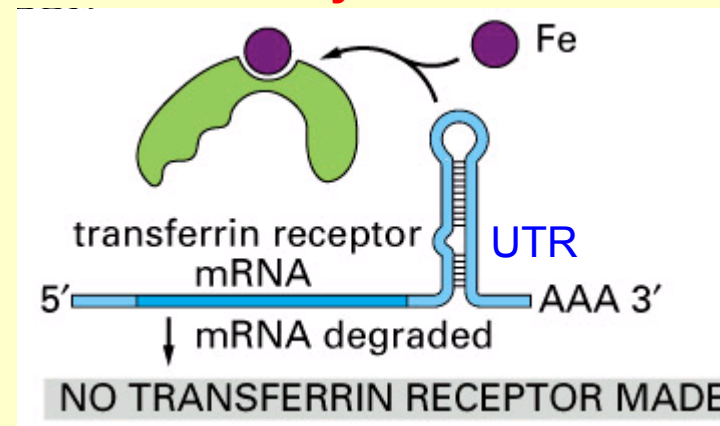
⇒ Fe homeostáze

Přidání Fe ⇒ snížení stability mRNA kódující receptorový protein, který váže transferin (transporter Fe) (uvolnění proteinu aconitasy, který blokuje místo degradace mRNA)

Hladovění na Fe

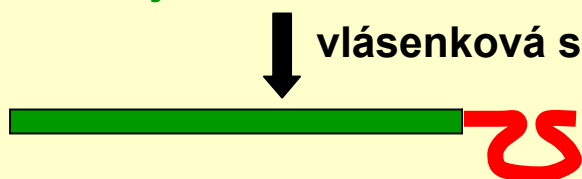

Nadbytek Fe

⇒ kontrola mRNA kódující histony

⇒ poločas cca 1 hod během S fáze b. cyklu X minuty mimo S fázi

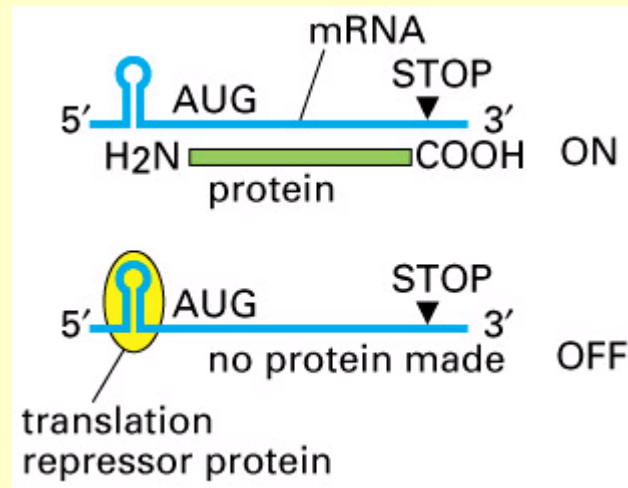

vlásečková sekvence nahrazuje polyA má-li začít degradace

⇒ připojena k syntetizované mRNA štěpící reakcí (vyžaduje párování snRNA ⇒ jádro)

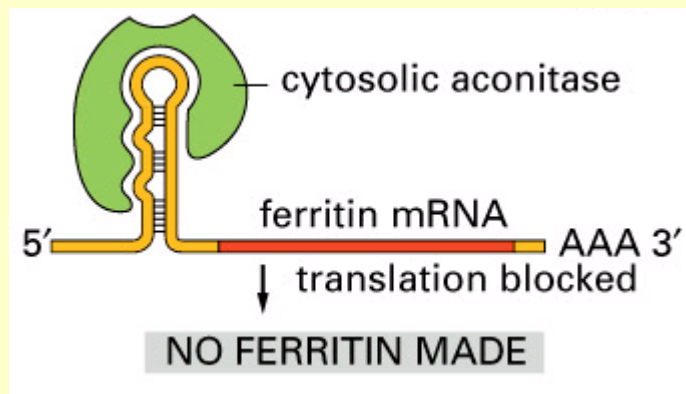
9. Negativní kontrola translace

⇒ translační represorové proteiny ⇒ vazba vedle 5' konce mRNA

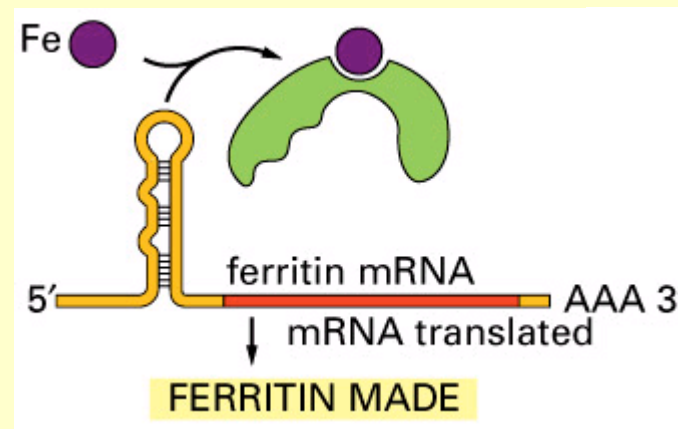
⇒ **Ferritin** ⇒ vazba Fe ⇒ ochrana před toxicitou

Hladovění na Fe

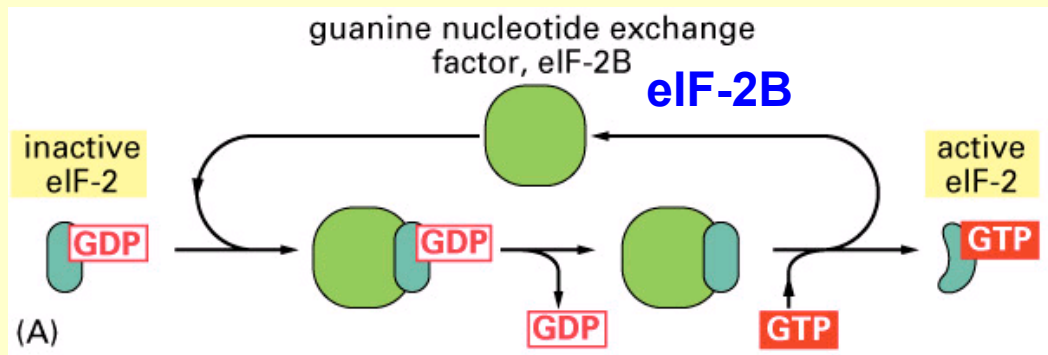
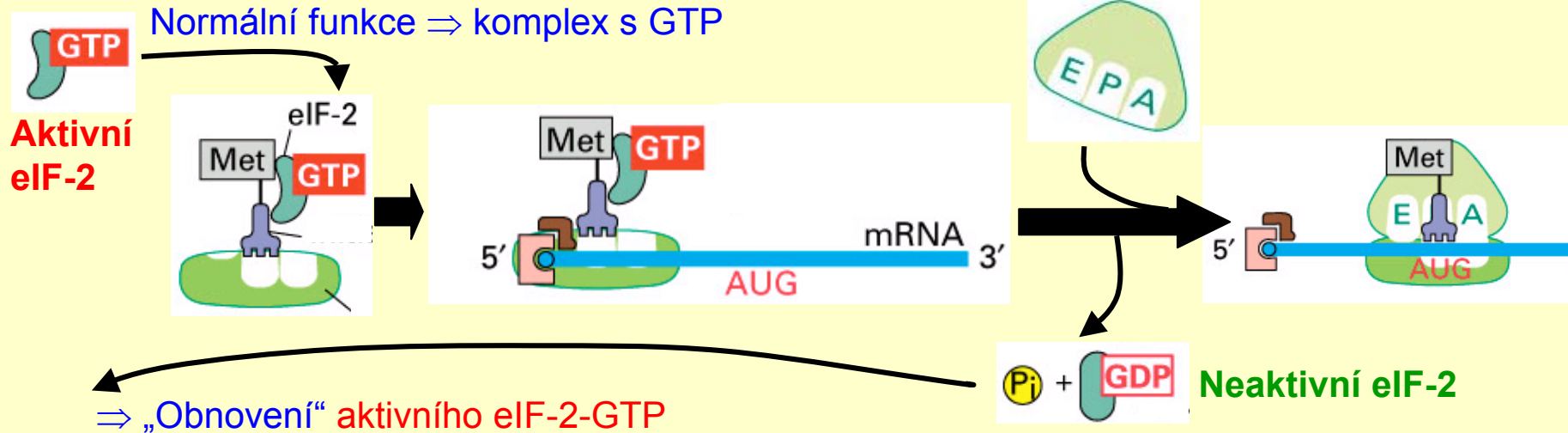
⇒ Fe není vázáno

Nadbytek Fe

⇒ vazba Fe

Role eIF-2 v regulaci hladiny proteosyntézy

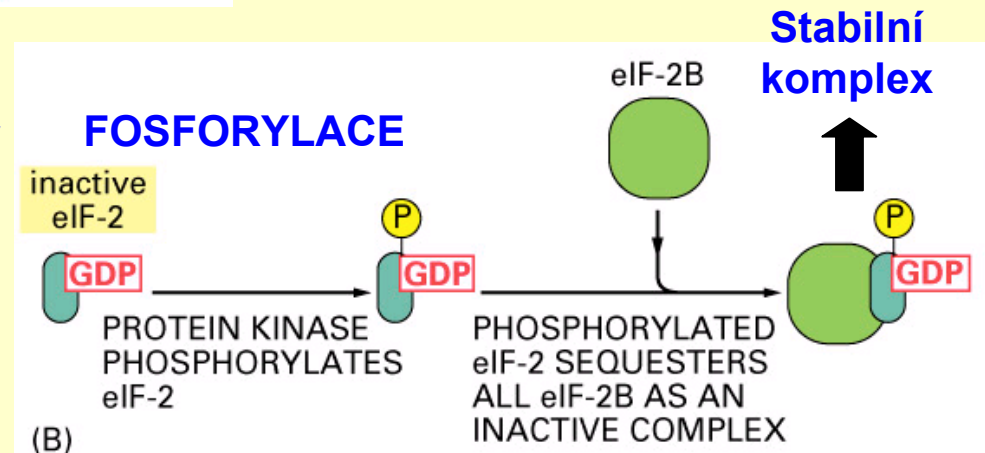

Fosforylace eIF-2 specifickými protein kinázami $\Rightarrow$ Celkový pokles proteosyntézy

Množství eIF-2B < eIF-2 $\Rightarrow$ nedostatek aktivního eIF-2B $\Rightarrow$ zbývající část eIF-2 zůstane v neaktivní formě (-GDP)

$\Rightarrow$ rychlý pokles proteosyntézy

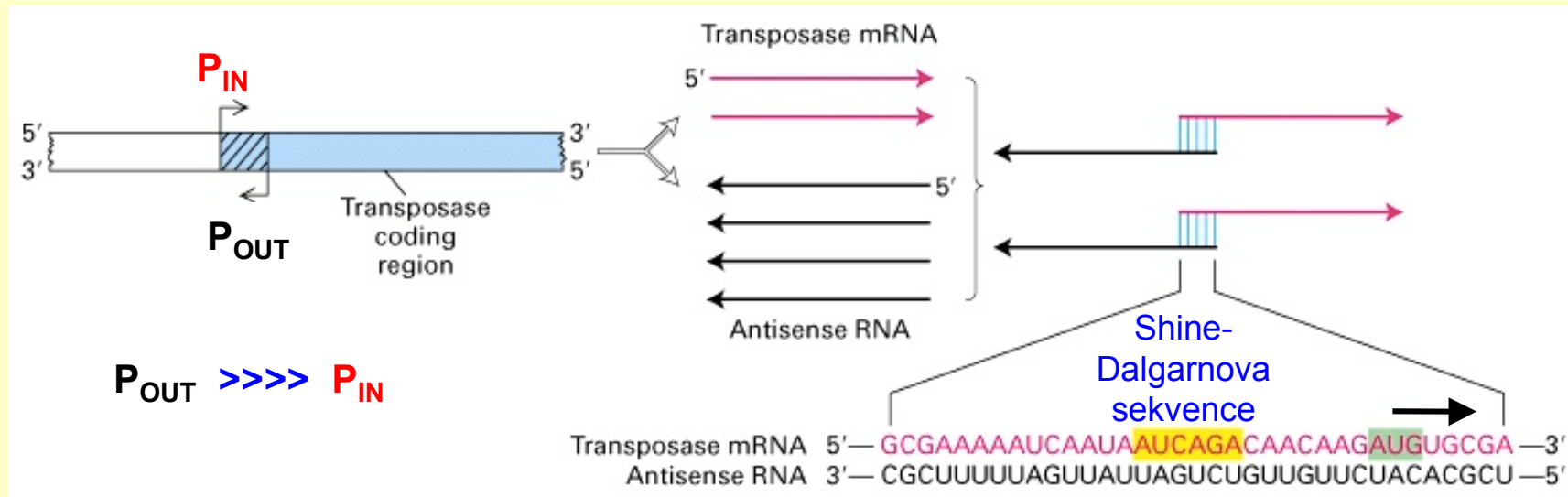
$\Rightarrow$ ne všechny mRNA

9. Regulace translace pomocí „antisense“ RNA

Bakterie $\Rightarrow$ antisense RNA $\Rightarrow$ vazba do místa iniciačního kodónu a Shine-Dalgarnovy sekvence (blok iniciace translace)

TRANSPOSASA (IS10 element)

$\Rightarrow$ nízká exprese transposasy

10. Stabilita proteinů

1. Likvidace špatně sbalených/sestavených proteinů

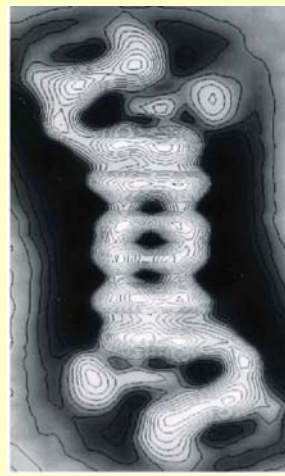
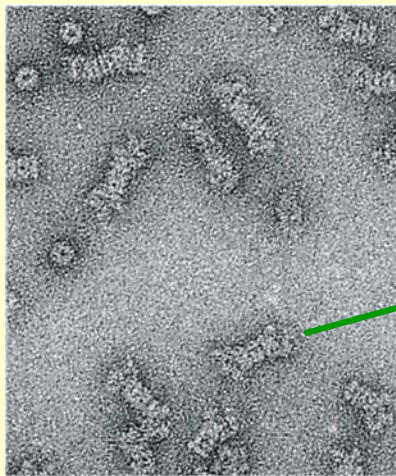
⇒ individuální proteiny

⇒ nadbytečné proteiny tvořící části vícepodjednotkového proteinu (nebo komplexu proteinů)

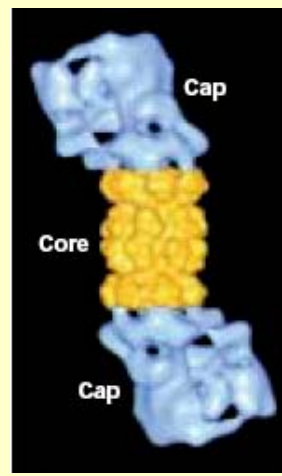
Ubiquitin-dependentní proteolytická dráha - proteasom

⇒ + likvidace proteinů s krátkým poločasem

PROTEASOMY - proteinové komplexy v cytoplasmě

10 nm

(cca 10 polypeptidů), hydrolýza ATP
Selektce proteinů pro degradaci
(rozpoznání substrátu, regulace)

Centrální cylindr - proteolytický
aparát (proteasy) ⇒ degradace
proteinů na krátké peptidy

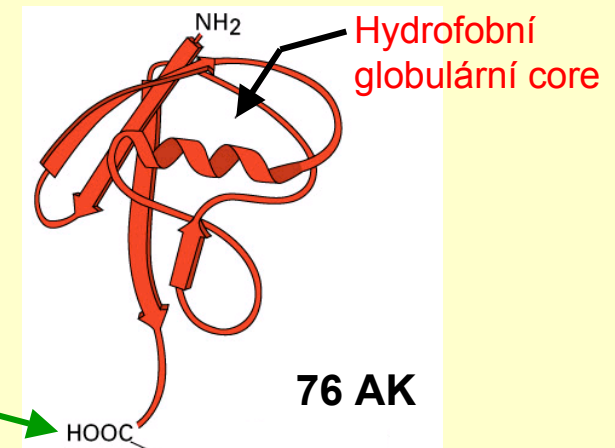
Selektce proteinů pro degradaci
(rozpoznání substrátu, regulace)

⇒ **degraduje proteiny specificky označené UBIQUITINEM**

⇒ ve formě volné nebo vázané na proteiny

(právě vznikající proteiny chráněny -
? translační aparát, chaperony)

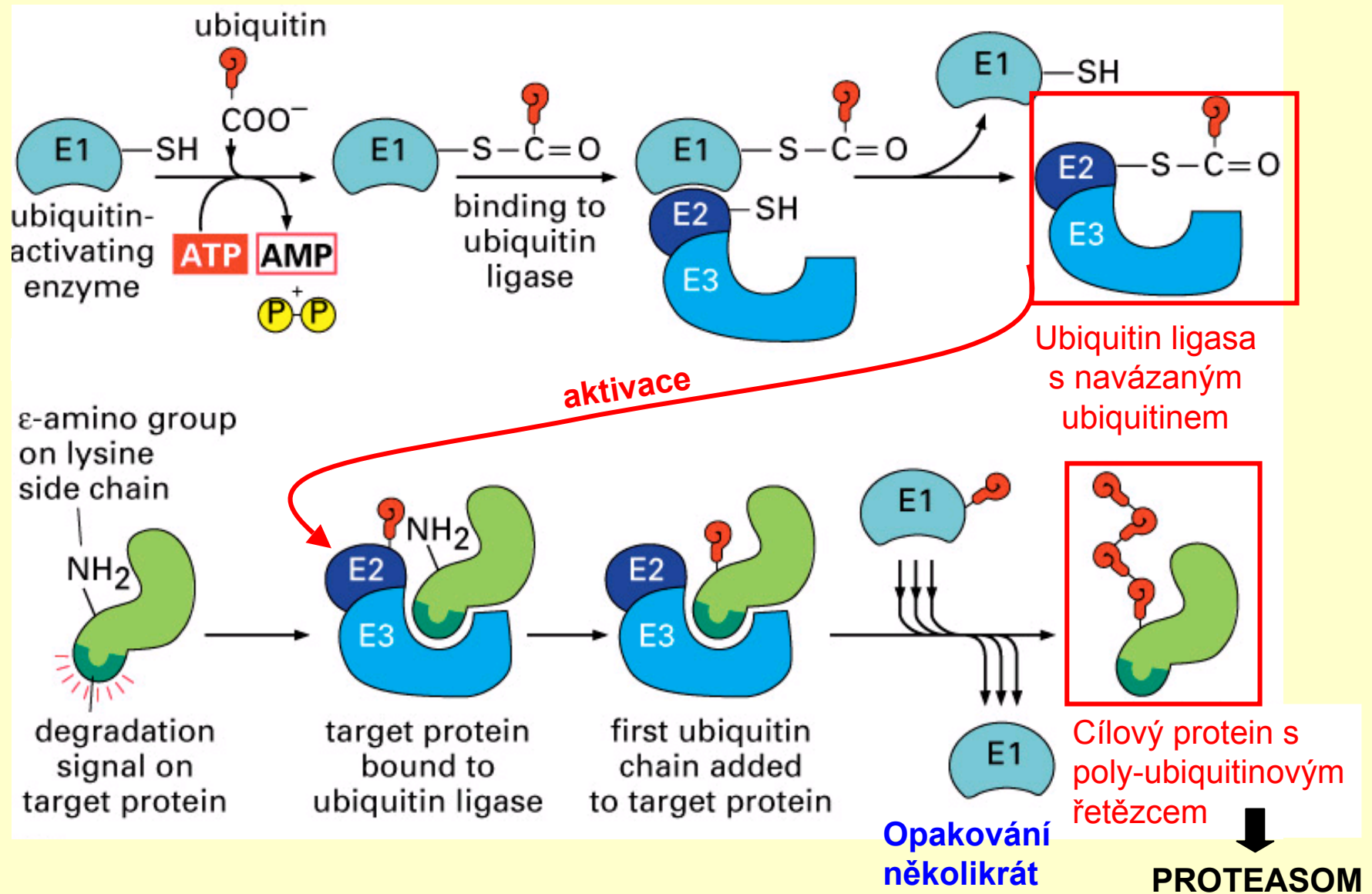
C-konec ⇒
připojení k Lys
proteinů určených
k degradaci

E1 = ubiquitin aktivující enzym

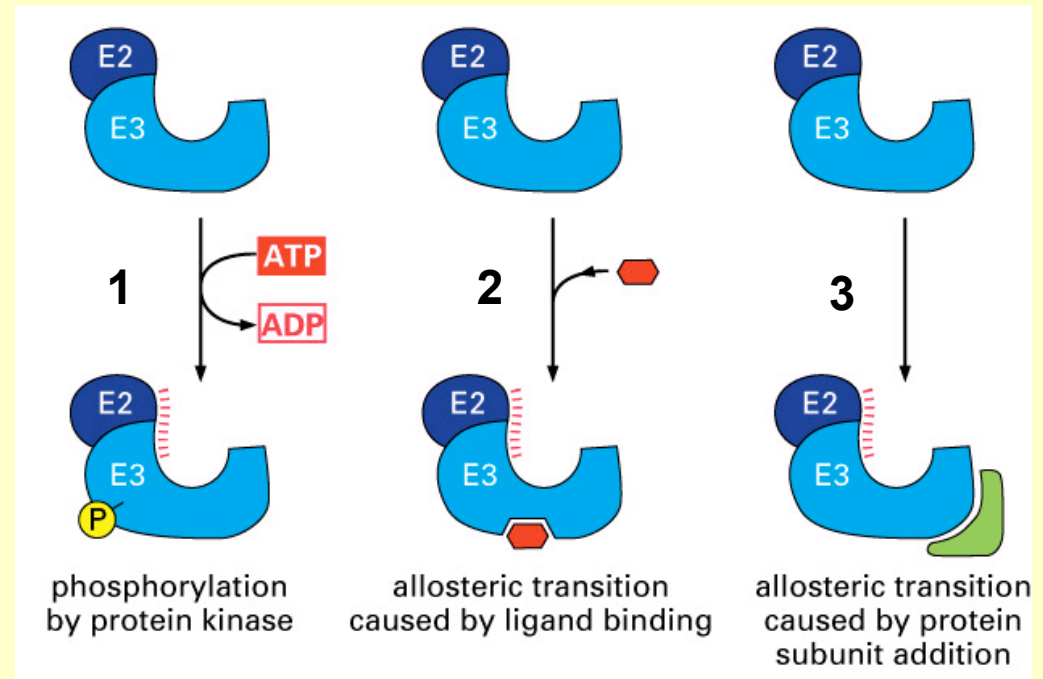
E2 = ubiquitin aktivující enzym

E3 = ubiquitin ligasa

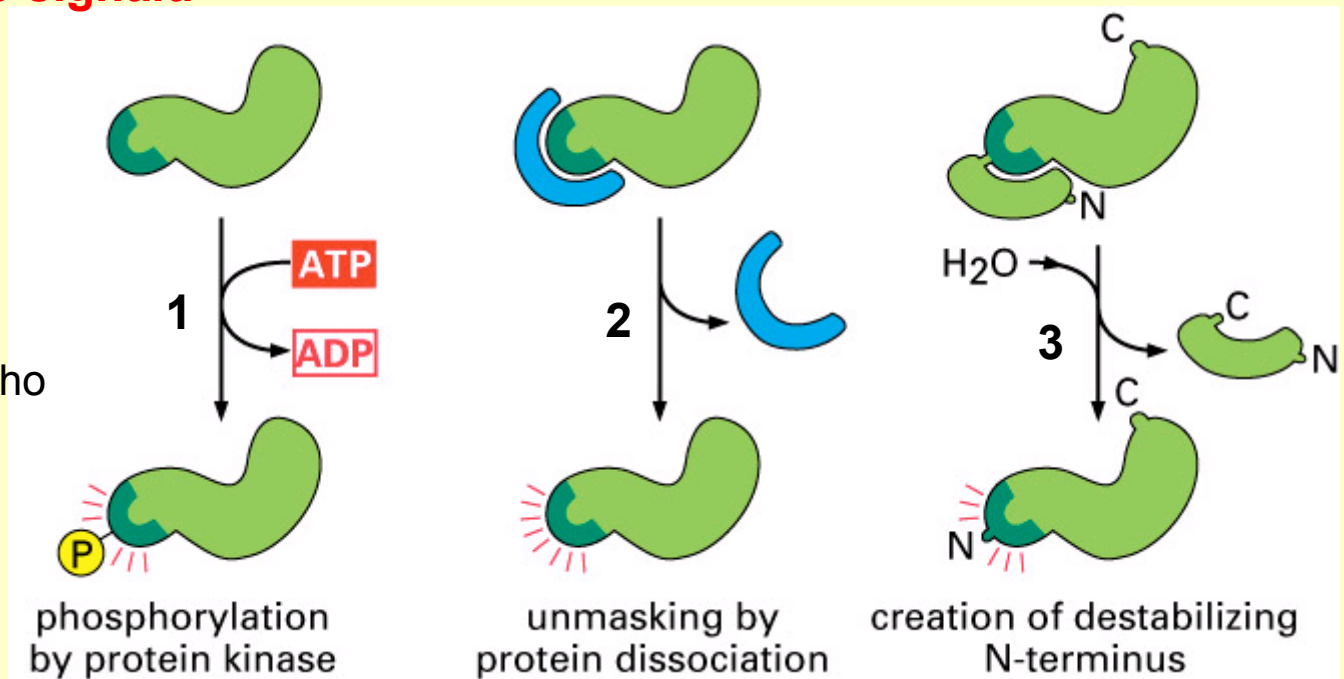
Aktivace ubiquitin ligasy

1. Fosforylace specifickou protein kinasou
2. Vazba ligandu - změna konformace
3. Vazba proteinové podjednotky - změna konformace

Aktivace degradačního signálu

1. Fosforylace specifickou protein kinasou
2. Odstranění proteinu blokujícího degradační signál
3. Vytvoření destabilizujícího N-konce (štěpení)

Poločas proteinů - N-koncové pravidlo (funguje od bakterií ⇒ savčí buňky)

⇒ N-terminální aminokyselina - stabilisující X destabilisující

Stabilisující aminokyseliny ⇒ Met, Ser, Thr, Ala, Val, Cys, Gly, Pro

⇒ obvykle přes 30 hod

⇒ koncový Met odstraněn aminopeptidasou obvykle pouze je-li následující AK též stabilisující

Destabilisující aminokyseliny = všechny ostatní

⇒ většinou nejsou na koncích cytoplasmatických proteinů X často na konci proteinu transportovaného do jiného kompartmentu

? ⇒ degradace proteinů, které se omylem dostaly do cytoplasmy

⇒ specifické proteasy, které odštěpí N-konec a odkryjí destabilisující AK na novém N-konci

Primární destabilisující AK = Arg ⇒ přímo rozpoznán k degradaci

Sekundární destabilisující AK = Asp, Glu

⇒ modifikovány arginyl tRNA protein transferasou ⇒ připojení Arg

Terciální destabilisující AK = Asn, Gln

⇒ amidasa ⇒ konverse na Asp a Glu

N-koncové AK ⇒ někdy modifikace acetylací ⇒ ? Ochrana proteinů s dlouhým poločasem před degradací